

MOKSLO LIETUVA

2009 m. gegužės 21 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 10(410)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 3 Lt

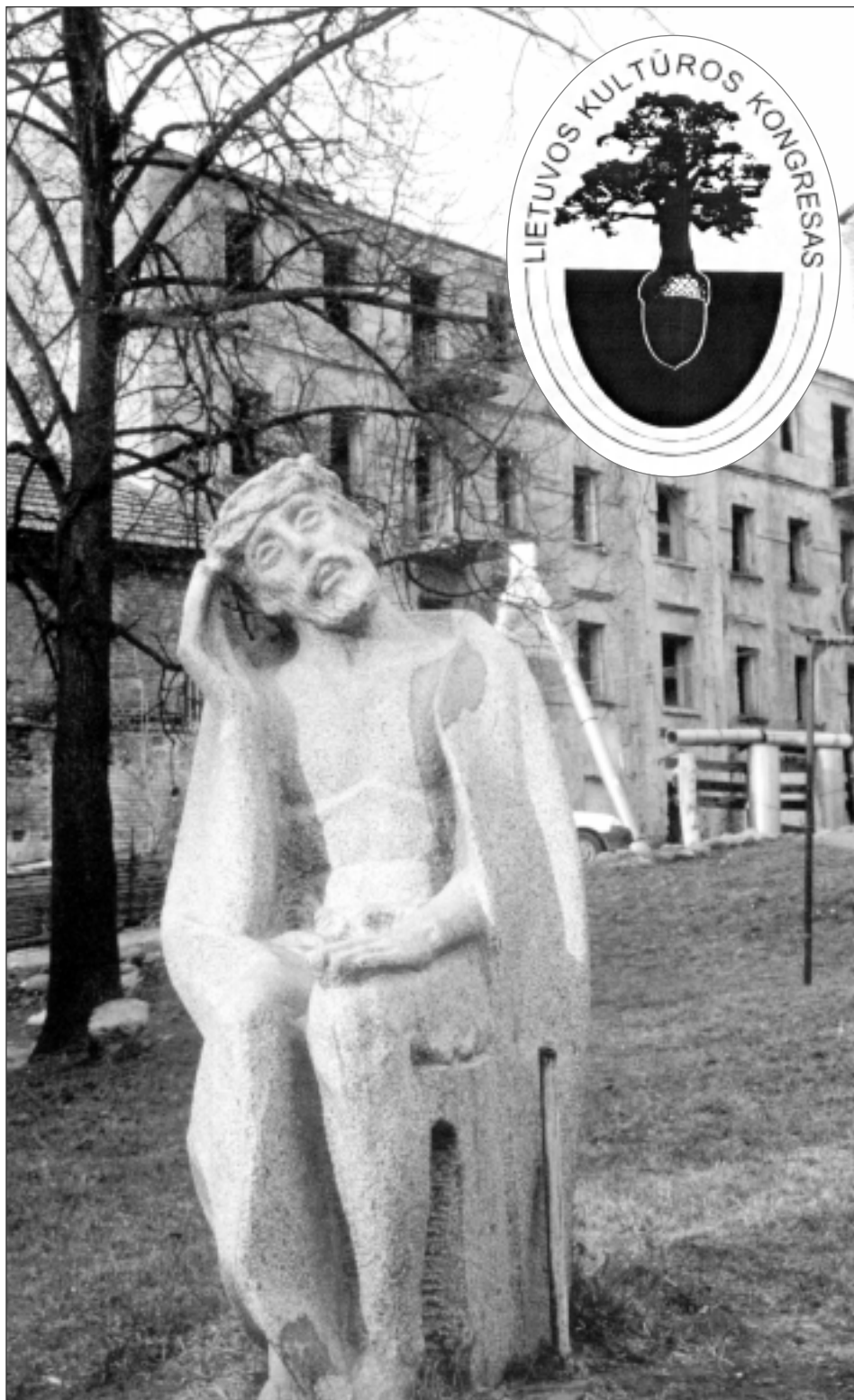
„VARPUI“ – 110

VINCAS KUDIRKA ir šiandien mums reikalingas kaip niekad

2008 m. Lietuva minėjo lietuvių literatūros klasiko, rašytojo, publicisto, tautosakos rinkėjo, nacionalinės savimonės formuotojo, Tautiškos giesmės kūrėjo Vinco Kudirkos (1858–1899) 150-ąsias gimimo metines. Jubiliejiniai renginiai ne iškart įsibėgėjo, priežastis, galimas dalykas, buvo ta, kad Vincas Kudirka gimė gruodžio 31 dieną, tad šventiniai minėjimai ir kiti renginiai šiek tiek pasislinko. Metams artėjant prie pabaigos tauta įsidrąsino, prisiminė ir pakankamai gražiai paminėjo savo didįjį dvasios žadintoją ir kėlėją, kurio simboliniam įvaizdžiui bene geriausiai tiktų skambančio varpo metafora. Juk ir pats Vincas Kudirka kūrė ir redagavo savo įkurtąjį *Varpą*, kurį lietuvių atgimime matome šalia *Aušros*.

Vinco Kudirkos 150-ųjų gimimo metinių minėjimo apoteozė – renginys Lietuvos nacionalinio operos ir baletų teatre praėjusių metų pabaigoje, kurį aprašėme ir *Mokslo Lietuvoje*. Šį pavasarį į *Mokslo Lietuvos* redakciją su nauja kompaktine plokštele *Vincas Kudirka. Karvelėli mėlynasis* atėjo daugelio lietuvių kompozitorių ir literatūros klasikų kūrinių atlikėjas Danielius SADAUSKAS. Naujojoje plokštelėje rasime Vinco Kudirkos *Tautišką giesmę* (Lietuvos himną), tautos žadintojo harmonizuotas lietuvių liaudies dainas, poezijos instrumentinius, naujus vokalinius kūrinius jo eilėms bei vertimams, ištraukas iš Jono Basanavičiaus ir Mailos Talvio atsiminimų, istoriko prof. Antano Tylos ir muzikologo Vaclovo Juodpusio straipsnius. Plokštelės viršelio dailininkas – fotomenininkas Rimantas Dichavičius.

Nukelta į 7 p.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Tai įspūdziai iš Ketvirtąjo Lietuvos kultūros kongreso („Kad Lietuva neišsivaikščiota...“), kuris gegužės 9 d. vyko Lietuvos mokslų akademijos Didžiojoje salėje. Ar Lietuvos kultūrai pavyks išgyventi, išsiveržti į platesnes erdves? Gal „vamzdžių kultūra“ Neryje ir į dangų kylantys stiklo bokštai Vilniuje ir yra mūsų siekiamybė kultūroje? O gal dabartinės mūsų dvasinės sumaišties tikroji išraiška?

Apie tai Lietuvos vardo istorijoje paminėjimo tūkstantmečio metais Europos kultūros sostinėje Vilniuje diskutavo Kongreso delegatai. Aptarė ir kitus skaudulius.

Savųjų blokada skaudesnė

„Sunki, sudėtingu, lemtingu metu susirinkome į savo Kongresą“, – šiais žodžiais poetas Justinas Marcinkevičius pradėjo Pirmąjį Lietuvos kultūros kongresą 1990-aisiais, pakartojo ir per Ketvirtąjį 2009 metais. Anuomet tik tą Nepriklausomybę paskelbusiai nepriklausomai Lietuvos valstybei gorbaciiovinė Tarybų Sąjunga paskelbė ekonominę blokadą. Šiandien su sarkazmu ir geroka ironija galėtume pasakyti, kad savotišką blokadą Lietuvos kultūrai tegu garsiai ir nepaskelbusi vykdo ne svetimųjų, bet mūsų pačių valdžia. Kad tai nėra perdėtas teiginys, ne vien vaizdinga metafora, kultūros žmonėms įrodinėti nereikia.

19 metų skiria Ketvirtąjį kongresą nuo Pirmojo, laiko ženklai pasikeitę. 1990-aisiais rūpėjo kaip išgyvensime ir ar išgyvensime. Dabar esame visateisiai Europos Sąjungos žvaigždyno nariai, pridengti NATO skydu, bet ar dėl visų šių politinių ir egzistencinių privatumų tapome labiau lietuviais? Nelygu kas klausia: jeigu šiuolaikinę globalizacijos vėjų perpučiamą valstybę suvokiame tik kaip laisvą kapitalo ir darbo jėgos judėjimą užtikrinančią politinį ir ekonominį darinį, būtų viena medalio pusė. Jeigu į valstybę žvelgsime kaip į jį dominuojančios „motininės“ tautos kūrybinių jėgų realizavimą ir kuo įvairiapusiškesnį išplėtojamą įvairiose gyvenimo ir veiklos srityse, tai šiame veikimo lauke tautos ir atkurtos Lietuvos valstybės santykiams toli iki siekiamybės. Dabartinė kultūros (o jos neatšiejama dalis yra ir mokslas) padėtis tą aki-vaizdžiai rodo. Net jeigu ir lygintume su 1990-aisiais. Nebent visa, kas yra kultūra, suvestume tik į „popsą“, fontanais trykstantį iš visų

Nukelta į 2 p.

Kultūra dūsta, jau nėra kuo kvėpuoti

3 p.

KAS ŽUDO
INTELEKTINIO
POTENCIALO
ATEIT!

4, 5 p.

KAS
VISUOMENĖJE,
TAS IR
VISUOMENĖS
GALVOSE

8–9, 15 p.

MININT
ISTORIKO
BRONIAUS
DUNDULIO
100-MET!

10, 11 p.

UNIVERSITETO
VEIKLOS
TĘSTINUMAS

12 p.

APIE
KALTINĖNŲ
BANDYMŲ
STOTIES
PERSPEKTYVAS

Kultūra dūsta, jau nėra kuo kvėpuoti

Atkelta iš 1 p.

ekranų, estradų ir laikraščių.

Pagalčiau kad ir toks rodiklis kaip Kultūros kongreso delegatų skaičius. Jeigu Pirmojo kongreso metu 1990 m. į Vilniaus sporto rūmus, kurie dar veikė visu pajėgumu, vos tilpo 4 tūkstančiai delegatų, tai 1997 m. Antrojo kongreso delegatams pakako gerokai mažesnės Lietuvos nacionalinio dramos teatro salės. Trečiasis kongresas 2002 m. vyko Vilniaus rotušėje, Ketvirtasis – Lietuvos mokslų akademijos salėje. Palyginti su Pirmuoju kongresu, dalyvių skaičius sumažėjo daugiau kaip dešimteriopai, nors kultūroje gal ne visada lemia skaičiai.

Savaip iškalbingas rodiklis ir tai, kas šiemet vyko „lauke, už durų“ – anapus Kongreso sienų. Gedimino prospekte šurmuliavo mugė. Gal ir nereikia norėti, kad saulėtą pavasario dieną prie „Kalnapilio“ alaus ir mėšainių būriuotųsi mažiau žmonių, negu kad kongreso salėje svarstytų kultūros būties ir išlikimo klausimus. Ir vis dėlto pati ši priešštata yra iškalbinga. Į ją atkreipė dėmesį ir Lietuvos kultūros kongreso Tarybos pirmininkas filosofas Krescencijus Stoškus, kurį teisėtai galėtume pavadinti jau ne vieno Kultūros kongreso idėjinio ir praktinio įgyvendintoju.

Gyvenimo ratas sukosi, nebodamas sunkmečio. LR Seime tą dieną posėdžiavo Lietuvos ir Lenkijos parlamentariai. Lenkijos atstovai dar kartą lietuvius paprotino, kaip turėtume lietuviškuose pasuose rašyti lenkų pavardes. Jeigu lietuviškame raidyne trūksta kai kurių raidžių, turėtume pasiskolinti iš lotyniškojo. Kaip gerai, kad rusai ir vokiečiai nereikalauja pavardžių rašyti jų kalbomis ir raidėmis, jau nekalbant apie japonus ir kinus... Vilniaus universiteto vienoje iš aulų vyko Europos kultūros žurnalų atstovų suvažiavimas. Būrys dviratininkų su Premjeru Andriumi Kubiliumi priešakyje išsirengė į dviračių žygį *Savu dviračiu į Europą*, taip paminėdami 5-ąsias Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą metines ir Europos dieną. Gaila, kad mindamas pedalus Gedimino prospektu, Premjeras nerado laiko minutei kitai sustoti prie Mokslų akademijos rūmų ir pasveikinti Kultūros kongreso dalyvių.

Nublokštieji į pašalį

„Kultūrai ir kūrybai nėra nesunkaus ir nesudėtingo meto, tačiau ten, kur esame nublokšti šiandien, mūsų raštijai, knygų leidybai ir vi-

Lietuvos mokslų akademijos rūmuose vyko Ketvirtasis Lietuvos kultūros kongresas

sam mūsų spausdintam žodžiui jau nėra kuo kvėpuoti.“ Po šiais Kultūros kongrese išsakytais Justino Marcinkevičiaus žodžiais tikriausiai galėtų pasirašyti kiekvienas, kuris bent kiek susijęs su spausdintu žodžiu.

Redakcijoms iš paskutiniųjų, bet tenka sumokėti maketuotojui, korektorei, stilistei, bet labai dažnai iš ko sumokėti tam, kuris yra straipsnio ar net knygos autorius, taigi tikrasis kūrėjas. Jo darbas šandien vertinamas mažiausiai. Kūrybinė veiklos sritis, dėl kurios spausdintas žodis ir egzistuoja, šandien labiausiai nuvertinta, vadinasi, ir pažeminta. Šiuo atveju nekalbame apie „popsą“, gražių panelių ir ponių atodūsius bei sudėtingus sielos virpesius nagrinėjančius spalvingus žurnalus, kurių darbuotojams ir bendradarbiams tikriausiai seikėjama gausiau. Kalbame apie tokius leidinius kaip *Naujoji Romuva*, *Santara*, *Mokslas ir gyvenimas*, *Mokslo Lietuva* ir daugelį kitų, kurie vos suduria galą su galu, neišgali mokėti jokio atlygio autoriams, vos įstengdami atsiskaityti su darbuotojais ir spaustuve. Tai ir yra apverstos piramidės pasaulis, kreivų veidrodžių karalystė sukantis liberaliai suvoktos ekonomikos smagračiams. Prie ko šis veikimo modelis atves, matome iš daugelio kultūros leidinių būklės. Simboliška, kad gegužės 5-

ają per meno ir kultūros žmonių protesto akciją *Sudie, kultūra?* (savotiška Kultūros kongreso preliudija) prie Seimo rūmų buvo grojami laidotuvių maršai, dar grėsmingesnių nūdienos vaizdų už plunksnos darbininkus galėtų pavaizduoti mūsų dailininkai, siaubo trilerį sukurti režisieriai ir aktoriai...

Santūriai, gal net pernelyg inteligentiškai, nes kitaip dar nemoka, menininkai ir kultūros žmonės mitinge prie Seimo išsakė, ką galvoja apie šalyje vykdomos kultūros alinimo procesus, mokesčių politiką ir valdančiųjų veiksmus. Pastariesiems palanki galimybė visas bėdas versti krizei – atpirkimo ožkai (juk ne ožiui). Žodžiu, atpirkimo krizė... Tarsi ji galėtų pateisinti visus ligi šiol padarytus ir daromus valdančiųjų veiksmus. Knieti pasakyti: pradėdant nuo ekonomikos ir baigiant kultūra, bet tai reikštų tegu nesąmoningą, bet susitaikymą su apverstos piramidės idėja. Todėl sakome: pradėdant kultūra ir baigiant technologijomis, ekonomika... Kai gyvenimo pagrindu tampa ūkio reikalai, materialių daiktų gamyba, pasaulis ir žmonių santykiai neišvengiamai materialėja, vystosi pagal gamybos vidaus taisyklės ir poreikius. Daiktų gamyboje nėra žodžio „gana“, štai tada ir turime esamą rezultatą.

Kai laisvė be atsakomybės

Tik kultūra, kad ir kokia, atrodytų, silpna, gležna, bejėgiška ir nepraktiška būtų, gali sugrąžinti žmogų ir visuomenę į materialių vertybių vartojimo laisvanoriško ribojimo būvį, aukštesnių idealų siekį. Sėdintiems anapus užtamsintų langų gal atrodys kenksmingos mintys, įkyraus uodo zyzimas. Jeigu valstybėje, kurioje lyg ir nesama monopolijų, bet gamintojo, tiekėjo ir pardavėjo santykiai su vartotoju yra monopolinio pobūdžio, kaip tokią santvarką pavadinsime? Jeigu oligarchiniai santykiai klesti, o valstybę valdo ne Vyriausybė, ne Seimas ir ne Prezidentas, bet 200 įvairiais ryšiais susijusių asmenų, kurių nė vardų nežinome, tai kokiaje valstybėje gyvename? Aukos vaidmuo tenka

kultūrai – pirmas simptomas, kad valstybėje vyksta negerai dalykai. Dar ateis metas, kai visiems šioms reiškiniams, procesams ir raidai bus pasiūlyti tinkami pavadinimai, išryškės šešėliniai veikėjai ir „didvyriai“, bet šiandien jaučiame ir matome tik

Tais pačiais žodžiais poetas Justinas Marcinkevičius pradėjo tiek Pirmąjį, tiek ir Ketvirtąjį Lietuvos kultūros kongresą

jų veiklos rezultatą.

Iš dalies kalti ir patys kultūros žmonės, kurių visuomenėje vykstančių reiškinų barometras pasirodė besąs ne toks jautrus, koks turėtų būti, veikė su pernelyg didele paklauda. Galima suprasti kodėl: įvyko dar vienas stebuklas lietuvių tautos gyvenime – buvo atkurta Nepriklausomybė, valstybės reikalus pradėjo tvarkyti savųjų valdžia. Vyriausybės ir Seimas darė klaidų, bet tai buvo savos vyriausybės, savas Seimas. Kelti balsą prieš savus reikštų dar labiau kiršinti žmones. „Laisva“ spauda ir įvairaus plauko „demaskuotojai“ padarė tiek atradimų, į šviesą iškėlė tiek tiesos ir bjaurasčių, kad žmonėms jau sunku buvo atsirinkti, kur tiesa, o kur manipuliavimas faktais, o kartais ir blogai užslėptas siekis sukiršinti tautą. Šiandien kariaujama ne vien su tankais ar „kalašnikovu“ rankose. Visai galimas dalykas, kad „pilkųjų“ ir „juodųjų“ technologijų kūrėjai žinojo, ko siekė, profesionaliai atliko savo griaunamąjį darbą. Po ilgų cenzūros, draudimų ir ribojimų

mų metų atsakomybe nepažabotas laisvės protrūkis išsiliejo į jaunų buliukų spardymąsi ir badymąsi ištrūkus iš tvankaus tvarto į pavasarinio lietaus išpraustus laukus. „Tiesos vardan“ demaskuoti „priešus“, kitamanius, kitai politinei krypčiai atstovaujančius asmenis, atrodė svaiginančiai malonus užsiėmimas ir ypač tada, kai nereikia už sąmoningai ar nesąmoningai daromus veiksmus atsiskaityti, duoti ataskaitos pačiam sau.

Ar ne to buvo siekta – kad tauta netektų moralinių autoritetų, neliktų skirtumo tarp tiesos ir juodo melo apnašų, kad visai pasimėtę ir nusivylę žmogus numotų ranka pasakęs „Visi jie tokie“. Veltis į šį juodą žodienos jovalą save gerbiantys kultūros žmonės negalėjo, nes ir nenorėjo. Tiesa, vienas kitas į tą bendrą juodą sruvę sruvę įsiliejo, bet baigė be ypatingos garbės ir laimėjimų.

Garsiausiai rėkiantis atrodė teisėnis už kalbantį tyliai. Uždelsto veikimo bomba, kai laisvė nematuojama atsakomybe, sunokino vaisius, kuriuos skiname: visiškai nuvertintas protas, dorovė, idealai, kūrybinis darbas, kurio vieton atėjo nesibaigiantis maskaradas tarsi iš fantasmagoriško romano. Kaip kitaip pavadinti tokią ekonominę sistemą, kai pusę metų pasėdėjusio kėdėje, bet nieko bendram labai nepadariusio asmens, pasirodo, negalima iš pareigų atleisti, nes atleidžiant tektų jam atseikėti ketvirtį milijono li-

tų išeitinę pašalpą. Kur dar yra tokie puikūs niekdariams įstatymai? *Mokslo Lietuva* gavusi tokią pašalpą trejus metus galėtų be didesnio vargo pasiekti savo skaitytojus, nereikėtų vaikščioti ištisus rankos.

Kultūra ginasi ir gina

Štai apie šiuos dvigubus standartus mūsų valstybėje kalbėjo ir poetas Justinas Marcinkevičius, tik kitais pavyzdžiais ir skausmingesniais žodžiais. Kalbėjo ir apie tai, kad per visą Nepriklausomybės laikotarpį kultūros dažnai pristigdavo ir pačioje kultūroje. Žodžiai, verčiantys kiekvienam atidžiau įvertinti ir savo pačių veiklą, padarytus, dažnai gal ir nepadarytus darbus. Kultūros žmonėms paprastai būdingas ir savikritiškas požiūris. Ponas Dievas žemiškųjų kūrėjų neapdovanojo nei kietesnėmis alkūnėmis, nei aštresnėmis iltimis, tad ne grumdymosi prie lovio iš jų ir tikisi. Pats kultūros vyksmas turi būti augantis, dauginantis, bet ne ardantis ir griauinantis.

Kongrese žodį tarė Lietuvos kultūros ministras Remigijus Vilkaitis

Žodžiai ir sąvokos mūsų gyvenime turi savybę keistis, įgyti naujų prasmų, nes dar smarkiau už pačius žodžius ir sąvokas keičiasi pats gyvenimas. Ar ne todėl mūsų iškilusis poetas gal atspirašdamas už šiandien lyg ir banaliai skambančią mintį prabilo apie iš pačios kūrybos ir kultūros prigimties kylančią priedermę: kultūra turi ne tik gintis, bet ir ginti, pirmiausia ginti žmogų. Dar Aristotelis prieš pustrėčio tūkstančio metų suformulavo aksiomą – žmogus yra visa ko matas, bet XXI a. pradžioje nepriklausomoje Lietuvoje poetui tenka lyg ir nedrąsiai atspirašyti už pamatinę kūrybos ir kultūros vertybę – dirbti žmogui, ginti žmogų, padėti žmogui. Kokiam pasaulyje gyvename, ne jau patys jį tokį susikūrėme?

Poetas kalbėjo apie nepasotinamą vartotojišką godumą, plėšrumą, visagalybę ir begalinį norą turėti, turėti, turėti... Gal išties tik religija ir kultūra yra stabdžiai, kurie tą vartojimo slobiną sutramdo? Žmonijos istorija ir kultūros paveldas ar ne tai patvirtina? Milžiniškos dangų remiančios katedros, didingos bažnyčios, mečetės, sinagogos ir kitų religijų maldos namai pastatyti ne rūpinantis užsitikrinti kokią nors materialią naudą, ne pelno siekti, bet visai priešingam tikslui – malšinti žemiškas aistras, vien pelno siekį, slopinti žmogiškuosius instinktus, tarp kurių ne paskutinę vietą užima ir materialūs dalykai. Kitaip tariant, iš materijos gniaužtų išlaisvinti aukšto idealo siekius, žemiškajame pasaulyje nepasiekiamus, bet į kuriuos kelią rodo tyrančių katedrų bokštai. Ar ne ta mintis įprasminta ir senojo Vilniaus universiteto astronomijos observatorijoje, kur lotyniškai užrašyta, kad žemiški rūpesčiai neturi užstoti kelio į žvaigždes...

Gegužės 7-ąją buvo minima lietuviškos spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena, tad Kongreso dieną J. Marcinkevičius klausė: „Gal jau atėjo metas minėti ne kalbos atgavimo, bet praradimo dieną?“ Gal išties mūsų gimtajai kalbai vieta rezervuota tik didžiajame akademiname *Lietuvių kalbos žodyne*, nes iš gyvenimo vis arčiau stumiama? Uždarytam į žodyną, tarsi savotišką rezervatą, lietuviškam žodžiui gal nėra ankšta, net 20 žodyno tomų išleista. Tačiau iš gyvenimo stumiamai lietuvių kalbai – ne patys geriausi laikai, kalbos būklė tėra viena iš puolimo prieš visa, ką vadiname lietuviškumu, pasireiškimo formų. J. Marcinkevičius šį lietuviškumo naikinimą vadina savigriova ir savinaika. Štai kodėl jis savo prakalbą užbaigė tais pačiais žodžiais, kuriais pradėjo, kuriuos ištare dar 1990 metais. Žodžiai tie patys, bet laikas į

kiekvieną tų žodžių įneša naujų ir kartais visai skirtingų prasmų.

Kad natos virstų muzika

Kultūros kongreso Pirmajam posėdžiui pirmininkavusiems Lietuvos muzikų rėmimo fondo direktorei Liucijai Stulgieni ir poetui Marcelijui Martinaičiui teko kiek pako-reguoti posėdžio programą ir į tribūną pakviesti Lietuvos kultūros ministrą Remigijų Vilkaitį, kurio prakalba ar sveikinimo žodis bent jau į oficialiąją programą nebuvo įrašytas. Kultūros ministerija parėmė kongresą, ministrą matėme kultūros ir meno žmonių mitinge gegužės 5 d. prie Seimo rūmų. Matyt, po truputį iš gyvenimo traukiasi nuostata, kad kultūros reikalai valstybėje – ministerijos reikalas, o visuomenininkai nėra tik pagaliai ir ratus kaisiojantis trukdys.

Ministras savo prakalbą pradėjo nuo įspūdžio, kurį patyrė klausydamasis Kongreso muzikinę preliudiją atlikusio merginų kvarteto. Dvi muzikantės stebėjo viena kitos judesius, veido išraišką ir grojimą – tai buvo visiškas suderinamumas, abipusis supratimas, tobula partnerystė, nes tas dvi mergaites sujungė natos, virstančios muzika. Kultūros kongreso prasmę ministras apibūdino kaip siekį pasirašyti sau natas, kad mūsų kultūros orkestras galėtų groti gerą, šviesią ir galingą muziką.

Ministras pripažino, kad per 20 nepriklausomybės metų tokio kūrinio, kurį matome savo vizijoje, taip ir nepavyko parašyti, todėl ir orkestras grojo nedarniai. Ministras patikino, kad Kultūros ministerija mato tokią susirinkimo prasmę, parėmė šį ir rems būsimus kongresus, nes daug geriau tokiuose renginiuose išsakyti savo poziciją ir reikalavimus, negu po vieną varstyti ministerijų duris, pykti ir kartais išlieti tulžį. Taigi ministras linkėjo pozityvios veiklos, priminė ir nesena savo pokalbį su teisingumo ministru Remigijumi Šimašiumi. „Laisvoji rinka – tai nuo ko?“ – paklausė kultūros ministras. Teisingumo ministras nusišypsojo ir paklausė: „O laisvoji rinka – tai prieš ką?“

Geri klausimai, kuriuos Kongreso dalyviai galėjo apmąstyti, kas vis dėlto slypi po liberalizmo ir demokratijos sampratomis ir kas jomis dengiasi.

Kai stinga ryžto ir drąsos

Kažin ar istorijoje kada nors buvo tokia situacija, kai už patyčias prieš žmogų, žmoniškumą, kultūrą, raštingumą, išsilavinimą būtų mokami milijonai, o už viso gyvenimo darbus – grašiai? Šiuo klausimu sa-

NUSIKALSTAMI SPRENDIMAI ŽUDO VALSTYBĖS INTELEKTINIO POTENCIALO ATEITĮ

Lietuvos kultūros kongreso Tarybos nario prof. Juozo Algimanto Krikštopaičio kalba, pasakyta Ketvirtajame Lietuvos kultūros kongrese

Nemažai Lietuvos kultūros kongreso Tarybos surengtų konferencijų bei debatų (2008–2009) buvo skirti pribrendusiems politinės kultūros ir kitiems neatidėliotiniams klausimams aptarti. Kaip Tarybos narys taip pat dalyvavau forumuose, kuriuose nagrinėti valstybės politikai svarbūs Lietuvos mokslo ir studijų įstatymo tobulinimo bei reformų vykdymo reikalai. Galime drąsiai konstatuoti: valdžios atstovai nepaiso iškeltų klausimų bei sąlygų. Jie arogantiškai demonstravo abejingumą, išeidami iš vykstančių diskusijų, neprasidėjus reikšmingų klausimų svarstymams. Nerekėtų stebėtis, kad valstybinės institucijos ir toliau drąsiai veikia pagal tai, kaip diktuoja finansinės įtakų grupės.

Gerbiami Kongreso suvažiavimo dalyviai, taupydamas laiką, pasiūlysiu jums apibendrinimą tų nagrinėtų klausimų, kurie siejasi su politine kultūra, pilietine savimone, jaunimo ateitimi.

Įvertinęs esamą situaciją ir tai, kas pasakyta, teigiū, kad veiksmų viešumas ir skaidrumas yra esminiai ne tik politinės, bet ir visų bendravimo būdų kultūros principai; į juos atsiremia visa tai, kas nusakoma sąvokomis *moralė, etika, teisingumas, pareiga, atsakomybė*. Suprantama, vartojant šias sąvokas kyla interpretacinių neaiškumų, nes viešumo ir skaidrumo reikalavimus (principus) mūsų visuomenė suvokia įvairiai – vieni pagal išsilavinimo turinį, kiti pagal angažuotumą, treči – intuityviai,

remdamiesi kasdiene patirtimi.

Atlikęs anksčiau vykusią konferenciją, debatų ir pasitarimų analizę darau kelias išvadas:

- Egoistinių asmeninių, partinių bei užsakytų siekių sumaištyje valdžios struktūros imituoja viešumą ir skaidrumą slėpdamos tikruosius tikslus. Reformų imitacija žaloja politinį gyvenimą, mokslą ir kultūrą. Neteisėtų veiksmų nebaudžiamumas demoralizuoja visuomenę.

- Turime pripažinti, kad žiniasklaidai dažnai pavyksta atskleisti skaidrumo imitacijas. Tačiau vien žiniasklaidos pastangų nepakanka, kad pavyktų užkirsti kelią savivalei ir nebaudžiamumui.

- Aktyvi pilietinė pozicija – tai alternatyva skandalingai dabarties situacijai. Visuotinas nepakantumas apgaulei bei savivalei privalo stabdyti visas viešumo ir skaidrumo imitacijų formas.

- Ypatinga intelektualinio potencialo (kapitalo) bei intelektualinės produkcijos (nuosavybės) reikšmė valstybingumo, visuomenės tapatumo ir išlikimo pagrindams yra Lietuvos politikų nesuvokta ir nusikalstamai ignoruojama.

- Šios dvi vertybės – intelektualinis potencialas ir intelektualinė produkcija privalo tapti strategijos politikos ir esminiais strategijos orientyrais.

- Dabar padėtis ypač keblė, nes netramdoma savivalė ir nebaudžiamumas apėmė visas veiklos sritis; nes ypatingai pavojingame kelyje atsidūrė tai, kas lems mūsų visuomenės ateitį, t. y. mokslas, švietimas bei ugdymas; savivalė rengiant

Prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis

Mokslo ir studijų įstatymo projektą pasireiškė įžūlia forma; įstatymo projektą surentė interesų grupės aptarnaujantys klerkai, ignoruojantys ne tik Konstituciją, bet ir aukštos kompetencijos mokslininkų patirtį, išreikštą konstruktyviais siūlymais.

Pastarųjų dienų įvykiai liudija, kad dabar Vyriausybės priimta Mokslo ir studijų reformos programa neigali siekti asmens ugdymo tikslų; ji nukreipta naikinti esamą mokslo potencialą ir tyliai pakirsti valstybės galias. Tai nusikalstamas, reikalaujantis griežtos baudmės. Prezidentas, pasirašydamas šį įstatymą, tapo nusikaltimo bendrininku. Ar prokuratūra atkreips į tai dėmesį? Manau, nes mūsų jurisprudencija nėra savarankiška; kaip rodo praktika, ja manipuliuojama.

vo įžangos žodį pradėjo Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas Krescencijus Stoškus. Ir ne pinigų turėdamas mintyje, bet kalbėdamas daugiau apie proto stygių, pirmiausia sveiko proto, kuris moko ir padeda išgyventi.

K. Stoškus kalbėjo apie tai, kuo užsiėmė Trečiojo kultūros kongreso išrinktoji taryba per praėjusius septynerius metus ir kokia svarbiausia Ketvirtojo kongreso organizavimo būtinybė. Pateikta ir skaičių: 15 visuomenininkų taryba priėmė memorandumą, 3 deklaracijas ir 34 rezoliucijas. Darbo būtų pakakę gal kelioms ministerijoms.

Tačiau dorovinio lūžio strategijos Lietuvoje nepavyko suformuoti, nesulaukta tokia strategijai pritarimo ir aukščiausio rango instancijose. Kongreso tarybos nariai nemažai prisidėjo prie profesinės etikos kodeksų rengimo, ryšiai užmezgti su Lietuvos bioetikos komitetu. Kitas svarbus Kultūros kongreso tarybos darbo baras – ryšio užmezgimas su visuomene organizacija *Consilia Academica*, kurios veiklos šūkiu tapo kunigo ir poeto Ričardo Mikutavičiaus žodžiai *Kad Lietuva neišsivaikščiotu*. Abi šias visuomenines organizacijas jungia iš esmės tos pačios vertybės, susirūpinimas tautos tirpimu dėl emigracijos ir protų nutekėjimo, demoralizavimo ir dvasinių vertybių nuvertėjimo, tautinio orumo praradimų ir kitų netekčių.

2003–2007 m. *Consilia Academica*, Lietuvos mokslų akademija kartu su Kultūros kongreso tarybos nariais didžiuosiuose miestuose ir

regionuose surengė bene 18 konferencijų ir forumų, o kun. R. Mikutavičiaus žodžiai buvo pasirinkti kaip devizas siekiui pasipriešinti plintančiai emigracijai, formuojant visuomenės nuomonę, nukreiptą prieš kosmopolitines nuostatas ir kitas tautai nepadedančias telktis globalistinio pasaulio „madas“. Neatsitiktinai tie žodžiai tapo ir Ketvirtojo Lietuvos kultūros kongreso moto. Visa ši veikla turėjo baigtis LR Seimo sprendimu 2004-uosius metus paskelbti visuotinio susitelkimo metais šalyje, bet to neįvyko. Drąsos ir ryžto pristigo ir Seimui.

K. Stoškus pripažino, kad Kultūros kongreso taryba jautė ir kai kurių instancijų pasipriešinimą. Kad prasidėtų abipusis supratimas ir sutartinis atoveiksmis, demoralizacija turėjo pasiekti kritinę ribą. Matyt, reikėjo sulaukti krizės, kad valstybės Prezidento metiniame pranešime pirmąsyk (!) atvirai ir savikritiškai nuskambėtų žodžiai, kuriuos K. Stoškus pacitavo: „Privalome pripažinti, kad nesugebame sutelkti žmonių bendriems tikslams, kad rodome tokio elgesio pavyzdžius, dėl kurių turėtų būti mažų mažiausia gėda.“ Prezidento pranešime pripažįstama, kad būtent moralės nuvertinimas tapo viena svarbiausių dabartinio nuosmukio priežasčių.

Per 7 metus tiek Lietuvos kultūros kongreso taryba, tiek *Consilia Academica* nariai savo renginiuose nuolat kalė tą patį, ką dabar išgirdome iš valstybės vadovo lūpų. Lašas po lašo? Vadinasi, visuome-

ninkai teisingai kalbėjo. Bet ar kas juos išgirdo? Ar buvo suvokta išsakytų žodžių prasmė? Buvo skambinama pavojaus varpu, o reaguojama kaip į filosofų ir akademikų bumbėjimą. Jūs sau, mes sau. Kam patinka, kai kalbama apie moralę? Kol netrinkelėjo krizės perkūnas, tol skelbiama išmintis tebūvo žirnių barstymas į sieną. Štai kodėl būtina pacituoti K. Stoškaus išvadą, kuri tinka tiek dabarčiai, tiek ateičiai: „Kol ir toliau bus manoma, kad svarbiausios Lietuvos problemos yra ekonominės ir technologinės, tol valstybėje niekas iš esmės nepasikeis.“ Ši mintis galėtų būti pavadinta ir Prezidento kalbos logiška išvada.

Taigi ir vėl labai svarbūs žodžiai ištarti, bet ar po jų seks atoveiksmis? Štai ir kyla didžiausia abejonė. Jei žodžiai ir buvo išgirsti, tai ar įsisąmoninti? Veikiausiai taip ir liks gyvenimo paraštėje, kaip teisinga mintis mums visiems apskritai, tik ne kiekvienam konkrečiai. Iki naujo krizės etapo, kai pradėdama girdėti ne vien ausimis. Laikai, kai žodis nuvertintas, devaluotas, prarasta žodžio sakralinė ir kuriamoji galia. Kaip papūgos galime pakartoti, kad *Pirmiausia buvo žodis*, ne labai net susimąstydami, kokia yra šios trijų žodžių sanrišos prasmė, kokia išmintis juose glūdi. Kartu su K. Stoškumi galime apgailestauti, kad ir Prezidento kalbos komentatorių jos prasmė taip ir liko giliau nesuprasta.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Lietuvos kultūros kongreso tarybos pirmininkas Krescencijus Stoškus prisimena tarp dviejų kongresų nueitą kelią

Pradžia Nr. 8

Istorikui prof. Vytautui Merkiui, Lietuvos mokslų akademijos tikrajam nariui, Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikui už savo gimtojo krašto garbinimą suteiktas Kupiškio krašto garbės piliečio vardas. Garbų istoriką kalbinome kelionės į jo gimtąjį Kupiškio kraštą metu, tačiau kalba sukosi ne vien apie šio krašto dalykus. Ši pokalbio dalis turėtų sudominti tuos skaitytojus, kuriems rūpi mūsų santykiai su kitų šalių istorikais ir apskritai kitų tautų žmonėmis.

Praeities dalybos

Geriamasis Profesoriau, kuris mūsų veiklos baras įtvirtinant istorijos subjekto vietą istorijoje ir Lietuvos istorijos kaip objekto svarbą, šiandien mums yra sunkiausias, problemiškausias? Su kurių tautų istorikais šiandien diskutuoti sudėtingiausia – lenkais, rusais, baltarusiais, ukrainiečiais, o gal vokiečiais?

Įvairiai yra buvę. Sunku buvo su lenkais, bet dabar Lietuvos istoriografija nemažą poveikį yra padariusi ir lenkams. Jau jie nebekalba apie Lietuvą kaip Lenkijos dalį, sako: Abiejų Tautų Respublika, tai yra Lenkijos ir Lietuvos Karalystė, o ne vien Lenkija, kaip kad seniau lenkų buvo suvokiama. Geriausi Lenkijos istorikai lituanistai pasižymi savo tolerancija ir objektyvumu, ypač iš Poznanės universiteto.

*Tačiau lenkų lūpose, jeigu sakoma *Żeczpospolita* (*Rzeczpospolita*), tai suvokiama dažniausiai kaip Lenkija.*

Supranta kaip Lenkiją, bet yra ir toks darinys – *Rzeczpospolita Obojga Narodów* – Abiejų Tautų Respublika.

Tačiau į šį valstybės pavadinimą norėtų pretenduoti ir kitos slavų tautos – gudai, ukrainiečiai. Gudai sako: „Рэч Паспаліма“ arba „Рэч Паспалімая Абодвух Народы“, ukrainiečiai – „Річ Посполума“.

Niekas negali nuginčyti, kad pradėjus atsikurti Lietuvos valstybei lenkai į mus žiūrėjo kaip į „jaunesnįjį brolių“, labai norėjo, kad jaustumės jaunesni. Vieno „vyresniojo brolio“ šiaip ne taip atsikratėme, pribėso ir antrojo „brolio“ pavojus. Kai lenkai mini „kresus“, kalba tarsi apie kokias savo įtakos zonas už dabartinės Lenkijos sienų.

Jeigu kalbėtume apie bajoriją ir neimtume domėn demokratinės tautos, tam tikru požiūriu lenkai gali atrodyti teisūs. Tačiau jei kalbama apie demokratinę tautą, kuriai priklauso visi luomai ir socialiniai sluoksniai, tai kiek tų bajorų buvo – gal 10 proc. viso gyventojų skaičiaus. Dešimtadalys gyventojų nelemia visos teritorijos gyventojų siekių, lygiai kaip neatpindi ir visos etninės specifikos.

Bet tarp tų 90 proc. gyventojų didžiūma buvo ukrainai, gudai, rusai, žydai.

Jeigu šie gyventojai įgytų pilietinę savimonę, politiniu požiūriu jaustųsi skirtingi nuo rusų ir Rusijos piliečių, Ukraina išties turėtų istorinę perspektyvą. Jeigu Ukrainai nepavyks sutelkti pilietinės visuomenės į visumą, įdiegti pilietinės savimonės, etninės savimonės gali nepakakti. Šiuo požiūriu lietuviams ir Lietuvai buvo paprasčiau. Ukrainoje turėtų atsikurti taip, kaip įvyko Šveicarijoje, kur gyve-

MANO GYVENIMO ISTORIJOS (3)

Pristatant Igno Končiaus išleistą knygą „Mano eitis kelias“ (I dalis, 2001). Iš kairės prof. Vytautas Merkys, jo žmona etnologė prof. Irena Regina Merkienė, Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė ir I. Končiaus sūnus dr. Algirdas Končius (1915–2006)

na keturių ar penkių etnosų atstovai, bet visi yra šveicarai.

Prancūzams tas pats, kokios jie kilmės ir koks kraujas teka jų gyslomis. Marokiečiai ar alžyriečiai, bretonai, lotaringai ar egiptiečiai kalba prancūziškai, yra Prancūzijos piliečiai ir nori būti prancūzai, tokie jie ir yra.

Mums toks kelias patrauklus?

Mums tai praeitas etapas. Jeigu mūsų pilietiškumo atrama bus tautinė bendruomenė ir tautinis vieningumas, kaip sakoma Vinco Kudirkos *Tautiškoje giesmėje*, didesnių permainų neturėtų būti. Tačiau politiniai, ekonominiai, kultūriniai ryšiai su kitomis šalimis, žinoma, darys savo įtaką. Kokia ta įtaka bus, priklausys ir nuo mūsų pačių.

Už laisvę kaip svarbiausią siekį

Kaip tik šio mūsų pokalbio išvarkarėse teko klausytis diskusijos, į kurią buvo pakviesti Lietuvos žydų, len-

si, siekia juos paveikti ir nepaleisti toli nuo „motininės“ tautos.

O kaip tautinės mažumos, ar turi skatinti savo tautiškumą, o gal iširti pilietinėje visuomenėje?

Tokie atvejai gali būti sudėtingi. Kitatautiškumas yra skirtingas: savo valstybės neturintys karaimai ar totoriai nesitapatina su Rusijos Federacijoje esančia Tatarstano Respublika. Tie gyventojai integruojasi į Lietuvos sudėtį. Karaimai labai ryškūs pavyzdys: jie nekovoja ir niekada nekovojo prieš Lietuvos Respubliką. Taip pat ir totoriai.

Bet valstybių kaimynių etnines atplaišas, gyvenančias mūsų valstybėje, integruoti labai sudėtinga. Ypač jeigu tas atplaišas sugeba patraukti ir palaikyti didesnės bei stipresnės valstybės. Kol žydai neturėjo savo valstybės, politinių pažiūrų problemos jie nekėlė, visada palaikė Lietuvos valstybės siekius. Dabar, kai žydai turi savo valstybę, o Lietuvoje jų liko gal kokie 3 tūks-

si, siekia juos paveikti ir nepaleisti toli nuo „motininės“ tautos.

Lietuva taip pat stengiasi palaikyti lietuviškas diasporas kitose valstybėse. Punsko ar Suvalkų lietuviai yra arti savo etninio kamieno, jų tautinis atsparumas didelis, nors jų ir nedaug. Jeigu tokios salelės būtų toli nuo Lietuvos, pamažu iširtių, kaip iširto šimtai tūkstančių lietuvių Amerikoje. Londone ar Dubline lietuviai tirps silpniau, nes jie palaiko ryšius su Lietuva. Vaikus galima atvežti vasaroti, tad Europoje lietuvių iševijęs padėtis palankesnė.

Kai apie mokslą sunku kalbėti

Kaip pakomentuotumėte šiandienę gudų padėtį?

Jeigu patys gudai nežino, kas esantys, ką čia ir kalbėti. Priešakyje su Stanislavu Šuškevičiumi, buvusiu Baltarusijos parlamento vadovu, turėjo savo rankose valdžią, bet nesugebėjo išlaikyti. Tauta garbina Alek-

vai ir yra baltarusiai, nes LDK baltarusiai vadinosi lietuviais. Išties baltarusio vardo Lietuvoje iki XIX a. trečiojo dešimtmečio niekas nė girdėt negirdėjo. Buvo rusinai, bet tai ne rusai, o slavai – ukrainiečiai, baltarusiai ir dar dalis slaviškai kalbėjusiųjų.

Baltarusiai siekia Lietuvos istorinio politinio paveldo, nes savojo neturi. Išskyrus nebent Polocko kunigaikštystę. Todėl jų radikalai savinasi Mindaugą, Gediminą ir Vytautą.

Ignoruodami tokius tegu ir radikalų svaichiojimus nieko nelaimėsime. Lenkams jau ir taip be didesnės kovos „atdavėme“ daugelį savo kultūros, literatūros ir meno atstovų, nors jie save ir vadino lietuviais, t. y. LDK piliečiais ir jų palikuonimis.

A. Lukašenka tokias kai kurių save vadinančiųjų istorikais fantazijas prislopina. Netoleruojame prievartos moksle, tačiau šiuo atveju sunku kalbėti apie mokslą.

Dabartinė Baltarusijos padėtis mums nėra palanki. Jeigu tai būtų mums draugiška demokratiška valstybė, jaustumės daug saugesni. Visai kas kita, kai kaimyninės valstybės tankai stovi 30 km nuotoliu nuo Vilniaus.

Mes viską palikę saviėgais, vadinasi, esame priklausomi nuo procesų kaimyninėje valstybėje. Negalime jų veikti tiesiogiai, o didžiausią įtaką galėtume daryti savo valstybės laimėjimais įvairiose gyvenimo srityse. Deja, tų laimėjimų ne per daugiausia.

Jeigu pakiltume iki švedų lygio, baltarusiams būtume pavyzdys. Dabar į Lietuvą atvažiuojantys baltarusiai kalba taip, kaip ir mes buvome priversti kadaise kalbėti. Baltarusijos mokslininkai, atvykę į Lietuvą, gali kalbėti, ką nori, tačiau sugrįžus saugumo tarnyba juos apklausia. Visai kaip sovietų laikais.

Kas visuomenėje, tas ir istorikų galvose

Dar nieko nepasakėme apie Ukrainą, nors šios valstybės istorijos mokslas nestovi vietoje ir skirtingai nuo baltarusių, neatrodo, kad gviestųsi į Lietuvos istoriją.

Taip gausiai susirinkusi mokslo bendruomenė pagerbė Vytauto Merkio 75-erių metų jubiliejų 2004 metais

kų ir gudų atstovai, pokalbiui vadovavo žinomas televizijos laidų vedėjas. Buvo išsakyta tokia nuomonė: Kovo 11-ąją kitataučiai balsavo už laisvę kaip svarbiausią siekį, už Lietuvą, kurios pagrindinis siekis turėtų būti ne tautiškumas, ne tautinė, bet pilietinė visuomenė.

Pilietinės visuomenės branduolys turi būti pagrindinis tos šalies

tančiai, jie jau turi atramą ir jaučia etninį nepriklausomumą. Jų pilietinė integracija su Lietuva yra sąlyginė. Pripažįsta, bet su įvairiomis sąlygomis.

Ką galite pasakyti apie Lietuvoje gyvenančių lenkų siekius integruotis į Lietuvos visuomenę?

Jeigu Lenkijos valstybė Lietuvos lenkams dalija lenko kortas, vadina-

sandrą Lukašenką. Tuščios šnekos, kad opozicija Baltarusijoje spaudžiama ir negali pakeisti režimo. Kaip tą režimą pakeisi, jeigu dauguma gudų to nenori.

O kaip vertinate kai kurių gudų istorikų mėginimus rasti savo tautos vietą istorijoje?

Visokių nuomonių esama. Galima išgirsti įrodinėjant, kad lietu-

Ypač Vakarų Ukraina mums yra labai palanki, ši abipusė simpatija prasidėjo nuo pasipriešinimo sovietams ir tremčių laikų. Kai skaitai atsiminimus, matai, kad lageruose didžiausi lietuvių draugai buvo ukrainiečiai. Pagaliau su ukrainiečiais jokių politinių ar teritorinių ginčų neturime. Todėl ir su estais geriau sugyvename negu su latviais,

su kuriais niekaip negalime jūros šelfo pasidalyti.

Kaip vertinate mūsų istorikų ryšius su Rusijos istorikais? Lietuvoje vykstančiose istorikų konferencijose dažnai dalyvauja lenkų, vokiečių, žydų istorikai, bet retokai istorikai iš Rusijos, Ukrainos, net Baltarusijos.

Kai didžiosios imperijos žlunga, imperijos etninis branduolys niekaip su tuo žlugimu negali susitaisyti ir dega revanšo ugnimi.

Ar moksle tai galioja?

Galioja visuomenėje, bet tas pats atsispindi ir kai kurių istorikų galvose, nes jie tos pačios visuomenės atstovai. Vieni Rusijos istorikai teisingai apibūdina 1939 m. J. Stalino užsienio politikos siekius. Jeigu būtų buvusi sudaryta Sovietų Sąjungos sutartis su Anglija ir Prancūzija, Vokietija nedrįstų pulti Lenkijos ir Europoje neišpliekstų karas. Jeigu Tarybų Sąjunga sudarytų sutartį su Vokietija, vokiečiai savo karines jėgas nukreiptų į Lenkiją ir į Vakarų. Tada rankos atsirištų ir Sovietų Sąjungai. Kai Vakarai kariaudami išseks, bus galima įsitraukti į karą ir nesunkiai laimėti.

O kiti rusų istorikai aiškina, kad tokių išskaičiavimų negalėjo būti, tai falsifikatas, o Molotovo–Ribentropo pakto slaptieji protokolai – mitas. 1939 m. Sovietų Sąjungos sutartis su Vokietija, girdi, buvusi natūrali Sovietų Sąjungos interesų gynimo būtinybė. Taip buvo aiškinama ir sovietų laikais.

Sunku atskirti, kur yra sąmoningas istorijos falsifikavimas, o kur vis dar klaidžiojama sovietinės propagandos tamsybėse.

Mūsų istorikai, diplomatai Rusijoje susitinka su kolegomis, tačiau diskutuoti beveik neįmanoma.

Dabar neigti Molotovo–Ribentropo pakto slaptuosius protokolus, kurie nulėmė Lenkijos, Baltijos valstybių ir Besarabijos, t. y. dabartinės Moldovos likimą, jau nerimta. Aleksandras Jakovlevas iš TSRS Aukščiausiosios Tarybos tribūnos pripažino tuos slaptuosius protokolus. Tai gi joks falsifikatas.

Deja, visa tai rimta, gal rimčiau negu kartais atrodo. Juk Rusijoje daug kas nenori pripažinti, kad Baltijos valstybės turi savo valstybingumo tradicijas nuo 1918 m., kai paskelbė nepriklausomybę. Girdi, jos laisva valia prisijungė prie Sovietų Sąjungos.

Kai kurie lietuvių inteligentijos atstovai su Justu Paleckiu važiavo į Maskvą atvežti Stalino saulės, bet daugiau jos spinduliuose „šildytis“ tauta nebeneri ir tą saulę 1990 m. labai aiškiai sugrąžino atgal. Ar tauta neturi apsisprendimo teisės? Ar tai ne pakankamas argumentas kai kuriems vis dar svajojantiems apie imperijos atkūrimą kaimyninėje šalyje?

Jeigu pripažinsime laisvanorišką prisijungimo prie Sovietų Sąjungos faktą, ore pakibtų reparacijų už stalinizmo nusikaltimus Baltijos šalims pagrįstumo klausimas. Jei įsijungimas į Sovietų Sąjungos sudėtį truko nuo 1940 m. birželio 15-osios, kai po Sovietų Sąjungos ultimatumo Raudonoji armija įžengė į Lietuvos valstybės teritoriją, iki tų metų rugpjūčio 3-osios, kai SSRS Aukščiausioji Taryba „priėmė“ Lietuvos Respubliką į Sovietų Sąjungos sudėtį, vadinasi, viskas teisėta? Mes sakome, kad sovietinė okupacija truko iki 1990 m. kovo 11-osios, kol nebuvo atkurta nepriklausoma Lietuvos valstybė.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Tokie skirtingi ir svarbūs mano gyvenime (5)

Prie M. Jankaus kapo Flensburgo kapinėse 1990 m. gegužės mėn.: Bronius Genzelis, Leonardas Sauka (vos matomas), Jonas Kilius, Albinas Kenešis, Vanda Zaborskaitė, Klaipėdos universiteto dėstytoja Alma Imbrasienė, Dytmaras Albrechtas ir Domas Kaunas

Pabaiga, pradžia Nr. 5

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros instituto direktorius prof. habil. dr. Domas Kaunas šiame pokalbyje prisimena jam didelę įtaką padariusius mokslininkus, susitikimus ir bendradarbiavimą su jais.

Kas vyksta aplink Lietuvą

Ar pakankamai šiandien žinome, kas vyksta aplink Lietuvą tegu ir neoficialiu kitų valstybių lygmeniu? Kokias idėjas skelbia visuomeninės organizacijos, kokių pagrindu buria savo narius? Kiek tai mums naudinga, pavojinga, ar svarbu žinoti?

Žodžio „pavojinga“ šiam reiškiniui netaikyčiau, bet kad žinotina – taip. Visokių esama: ir simpatikų, ir skeptikų, ir abejingų, ir pagiežingų. Su visais reikia ieškoti sąlyčio, sutarčių, kompromisų. Daugiau bendrauti su tais, kurie tą bendravimą supranta ir vertina. Tą ir darome mes, mokslo žmonės. Štai Trave-

miundėje šalia Liubeko ilgokai veikė 1988 m. įsteigta Baltijos akademija (Ostsee-Akademie), dabar kiek reformuota ir pavadinta Academia Baltica. Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę vokiečiai, kurie iš Klaipėdos krašto ar Rytų Prūsijos po Antrojo pasaulinio karo atsidūrė Vokietijoje, pradėjo važiuoti į Lietuvą, lankyti buvusias gimtąsias vietas, o įgiję išpūdžių ir patirties atvykdavo į Baltijos akademiją diskusijoms.

Tuo metu Baltijos akademijai vadovavo (dabar yra tik bendradarbis) plačios erudicijos mokslo ir kultūros žmogus Dytmaras Albrechtas (Dietmar Albrecht). Mes taip pat važiuavome į jo rengiamus Baltijos akademijos renginius, kurių pranešimų ir diskusijų temos būdavo iš anksto ir plačiai skelbiamos. Šie renginiai dažnokai sutelkavo ant mūsų pyktelėjusių memelenderių ir iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos anapus Nemuno gyvenusių rytprūsiečių. Jie užduodavo mums keblokų klausimų, tačiau gana taktiškai. Žinoma, jie mums oponavo, bet vieni kitų išklausedavome, o tai svarbiausia. Jie pamatė, kad esame ne kokie dogmatikai, kad suvokia-

me problemas ir apie jas kalbamės. O jei ko mūsų argumentuose ir nesuprato, tai bent žinojo, kad 50 metų buvome pažaboti sovietų.

Nėra paprasta atsakyti, kai mūsų klausia: „Kuo pavertėte mūsų kapines, bažnyčias, paminklus, kaimus? Ką padarėte su vokiškos kultūros tame krašte paveldu?“ Ką čia labai beatsakys – nemalonus klausimas. Buvome varu varomi į kolūkius, tarybinius ūkius, stumiami į partijas ir organizacijas. Patys sau nepriklausėme. Netausojome ne tik kapinių, bet ir namų, kuriuose likimo įnoriu apsigyvenome.

Tautinio tapatumo praradimas kaip demoralizuojantis veiksnys

Jeigu pakeltume dokumentus, kuriuose padėti parašai tu, kurie priėmė sprendimus dėl senų istorinių kapinių griovimo arba „perkėlimo“, pamatykite, kad ten lietuviškos atsakinių asmenų pavardės. Antai kiek dėl senųjų Klaipėdos ir Vilniaus kapinių kovojo rašytojas Romualdas Lankauskas. Juk ne prieš Ivano, o daugiausia prieš draugo Jono sprendimus kultū-

rinę nuovoką turintys inteligentai lauzė ietis. Pagaliau juk dabar esame nesuvaržyti, o ką matėme kad ir Plaškiuose Pagėgių rajono savivaldybėje per 2005 m. tarptautinės knygotyros konferencijos dalyvių išvyką? Nuo nebeveikiančios Plaškių evangelikų liuteronų bažnyčios stogo nuluptas senas vokiškas čerpes, kurios keistoku būdu atsidūrė ant buvusio kolūkio pirmininko, tuomečio rajono mero, gyvenamojo namo stogo. Negirdėjau, kad būtų paimitas į nagą už paminklo suniokojimą ir svetimos nuosavybės pasisavinimą, nors kiekvienas žmogus apylinkėje apie tai žinojo ir stebėjosi.

Kai panašų klausimą išgirstame iš vokiečių, tenka nuleisti galvą ir atsiprašyti už mūsų tautiečių padarytus bjaurius darbus. Bet yra ir tokių mūsų oponentų, kurie išvis nenori kalbėtis. Jeigu buvusius kraštiečius vokiečius arba pusiau vokiečius pakviečia Tilžės ar Karaliaučiaus, dabartinių Sovetsko ir Kaliningrado miestų, vadovai, jie mielai nuvažiuoja ir bendrauja su Rusijos valdomų miestų žmonėmis. Mat jų tarpusavyje santykiai aiškūs, jokių dviprasmybių nėra: rusai naudodamiesi jėga į Rytų Prūsiją įsiveržė 1945 m. ir ten pasiliko. Išmušus valandai su jais būtų viskas aišku: tai atėjūnai. O su lietuvininkais ir lietuviams kebloka, nes pačios tų piktai nusiteikusių asmenų pavardės kliudo: Adomat, Abromat, Kuršat, Mikutat, Bumbulis, Keršulis, Jankus, Stankus ir t. t. Šiandien jie vis dar pasišiausę anti-lietuviškai. Tačiau visada savyje jaus tam tikrą kliūtį dėtis tikrais vokiečiais. Juk jų seneliai ir tėvai lietuviškai šnekėjo, kurių ne vienas net ir vokiškai nemokėjo...

Kaip tie žmonės šį savo kompleksą išgyvena šiandien?

Persivertėlis visada yra pats aršiausias, siekiamą būseną akiai ginant, įjokius kompromisus neinančias, oponento negirdintis žmogus. Tai seniai žinoma tautinio konvertito elgsenos taisyklė. Tautiškumo, tautinio tapatumo praradimas žmogui yra demoralizuojantis veiksnys. Apie jį ne sykį kalbėjo ir rašė iškilūs mūsų ir kitų tautų protai.

Ar ne tą pačią mintį tik kitais žodžiais per pamokslus Tolminkiemio

Keturių kartų komunikacijos ir informacijos krypties mokslininkai: viduryje prof. Levas Vladimirovas, kairėje prof. Viktoras Urbonas, dešinėje prof. Domas Kaunas ir gilumoje prof. Arūnas Augustinaitis

Nukelta į 6 p.

Tokie skirtingi ir svarbūs mano gyvenime (5)

Atkelta iš 5 p.

bažnyčioje savo būrams ir poemoje „Metai“ diegė Kristijonas Donelaitis? Taip pat ir Vydūnas, labai gerai supratus, kokie padariniai lydi žmonių ir tautos nutautėjimą. Vienas išsakė intelektualiais žodžiais, kitas – būrams suprantama kalba.

Išties taip yra ir vargu ar ką naujo dar čia galima pridurti. Laikas ir situacijos keičiasi, esmė lieka ta pati.

Nepamiršta buvusios Rytų Prūsijos ir Klaipėdos krašto

Vienas dalykas tą suprasti „literatūriškai“, ir visai kitas šią mintį giliai išgyventi savyje, ją perteikti artimam savo, ypač tvirtos atamos po kojomis nejučiantiems žmonėms. Juk ar ne tos minties devalvavimo ar nesuvokimo padarinys yra ir dabartiniai labai skaudūs procesai, prasidėję Lietuvoje? Kai buvome engiami ir sau nepriklausantys, bent viduje savęs netapatino su mums svetimomis idėjomis ir siekimais. Atspara buvo. O laisvėje dalis tautiečių nebetenka tautinės atsparos, netikė politikai tapatinami su valstybe ir daromos neteisingos išvados, didėja žmonių nusivylimas. Jeigu „kalta aplinka“, mokykimės iš Donelaičio, Vydūno ir daugybės kitų, kurie mokė nepaskęsti nutautėjimo mariose. Šaknų netektis arba jų prievartinis nukirtimas veda prie negrįžtamo pokyčių. Tą svarbu suprasti pirmiausia mūsų inteligentijai, kuri gūžiasi naujų ir kartais ne visai suprantamų iššūkių akivaizdoje.

Kitai tariant, kaip rasti kontaktą su žmonėmis, apie ką su jais kalbėti? Tai labai svarbu suvokti. Kitas dalykas, kaip kalbėti su kitų tautų žmonėmis. Vokietijoje veikia kadaise vokiečių užkariautų, įsisavintų ir vėl prarastų kraštų žemietijomis vadinamos organizacijos, kuriose jų nariai vaidina vienokį ar kitokį vaidmenį. Dalis jų laikosi tvirtos pozicijos,

Martyno Jankaus muziejaus Bitėnuose pirmoji vedėja mokytoja Birutė Žemguliene, jos vyras Kazimieras Žemgulis (antras iš dešinės) ir Mažosios Lietuvos istorijos konferencijos dalyviai Vytautas Kaltenis, Martynas Purvinas ir Vaclovas Bagdonavičius

jos, atsiribojimo politikos nuo Lietuvos. Štai Kyliis nuo seno yra Tilžės partneris, miestai ir dabar bendrauja. Kilyje įsikūrusi buvusių tilžiečių bendrijos būstinė man nuolat siunčia metines savo veiklos apžvalgas, papildytas išvykų apžvalgomis ir praėjusių laikų reminiscencijomis. Šis spalvotas, gerai iliustruotas ir gana storokas kasmetis leidinys vadinasi *Tilsiter Rundbrief* (Tilžės aplinkraštis). Ką tik pasirodė jo 38 tomelis.

Siunčia tas apžvalgas kaip savo draugijos nariui?

Narys nesu, bet jau turiu nemažą rinkinį šių aplinkraščių, nežinau, ar kas dar Lietuvoje gauna. Kodėl man siunčia? Ne todėl, kad laiko geru savo draugu. Jie nori, kad žinotume, kad jie laikosi, kuo gyvena, ko siekia, koku oru kvėpuoja, kokuose priėmimuose jų delegacijos pas dabartinio Karaliaučiaus krašto

miestų merus dalyvauja, kad juos čia vertina ir t. t. Tuose leidiniuose gausu senų nuotraukų, kurios ypač vertingos ir Mažosios Lietuvos praeities tyrinėtojams.

Iš pradžių, kai Lietuva tik buvo paskelbusi nepriklausomybę ir buvo visiškai neaišku, kuo viskas baigsis, tilžiečiai sumanė mane pakviesti į savo metinį suvažiavimą. Kvietė atvykti skaityti pranešimo. Rengiausi vykti, bet po kiek laiko gavau žinią, kad nebereikia... Matyt, buvo išsiaiškinta, kas toks esu, ką tyrinėju, ką ir kaip rašau, na, ir tapau nepageidaujamas. Jų netenkina mano požiūris į to krašto istoriją ir praeities reiškinį bei kai kurių asmenų vertinimai. Bet aplinkraščių – visada du egzempliorius – ir toliau kasmet gaunu. Siuntėjai rodo savo gyvybingumą ir interesą dėl prarasto krašto, nori, kad apie jų veiklą žinotume ir pripažintume. Tai suprantama ir neginčytina: kiekvienam savo arba, kaip kaizerio valdy-mo laikais lietuvių sąjūdžio laikraštis *Apžvalga* antgalvyje rašė – *Suum cuique!* (kiekvienam tai, kas kam priklauso).

Iš sinologo – į lituanistus

Šiais metais LDK Gedimino ordinu buvo apdovanotas buvęs Baltijos akademijos vadovas Dytmaras Albrechtas, apie kurį jau buvome užsiminę. Į lietuvių kalbą išversta ir 1998 m. išleista jo knyga „Klionė ir Sarmatija. Dešimt dienų Prūsijoje“. Ką dar reikėtų pasakyti apie šį asmenį?

Susipažinome 1990 m. gegužę, kai vos prieš kelis mėnesius buvome paskelbę nepriklausomybės atkūrimą. Zankelmarko akademija (Akademie Sankelmark) į savo konferenciją pakvietė didoką grupę dalyvių iš Lietuvos. Zankelmarkas yra Šlezvigo-Holšteino žemėje, 5 mylios į pietus nuo Flensburgo miesto, prie pat Danijos sienos. Flensburgas kadaise priklausė Danijai, tad jame išliko daug daniškių paminklų. Zankelmarko akademija veikia visuomeniniais pagrindais, rengia parodas, susitikimus, konferencijas ir panašius renginius. Įsikūrusi labai gražioje vietoje, prie ežero, turi pastatų renginiams ir žmonėms apgyvendinti.

Grupėje buvo profesoriai Vanda Zaborskaitė, Bronius Genzelis, Leonardas Sauka, vokiečių kalbos dėstytojas Jonas Kilius, keli klaipėdiečiai. Konferencija buvo įspūdinga, nusivėžėme savo vertėjus, kurie prireikus vertė į vokiečių ir lietuvių kalbas, tad jautėmės laisvai. Kone 10 dienų gyvenome organizatorių lėšomis. Buvo pirmieji mūsų laisvės mėnesiai, bet niekas nenumanė, kuo viskas baigsis. Lietuvoje tebestovėjo sovietinė kariuomenė ir dar nieko nebuvo žinoma apie pučo organizatorių užmačias.

Mums buvo pranešta, kad Liubekė vyks Tomui Manui skirta konferencija, norinčiuosius vokiečiai pažadėjo nuvežti, apgyvendinti, mat iš Klaipėdos universiteto pakviestas filosofas Alfredas Tytmonas gyvenąs dideliame bute, kur vietos užteks ir mums. Trise panorome vykti į Liubeką.

Savo mašina mus vežė D. Albrechtas, tad turėjome progos išsišnekėti. Jis buvo sinologas, bet Kinijoje susirgo kažkokia liga ir toje šalyje nebegalėjo dirbti. Domėjosi baroko architektūra, tad ir Vilnius jam pasirodė labai įdomus miestas. Užsimezgė ryšiai, D. Albrechtas panorė kuo nors padėti Vilniaus universitetui. Vėliau jis iš Zankelmarko persikėlė į Travemiundę, kur pradėjo vadovauti minėtajai Baltijos akademijai. Tai aukštesnio lygio visuomeninė švietėjiška akademija, geriau finansuojama nei Zankelmarko akademija. Buvo išlaikoma iš žemės biudžeto, jos veiklos kryptis – propaguoti Rytų vokiečių kultūrą. Ji sieta su Baltijos regiono ir Lenkijos teritorijoje atsідūrusios Rytų Prūsijos dalies vokiečių paveldu.

Baltijos akademijoje dirbo 3 ar 5 nuolatiniai darbuotojai, į konferencijas kviečiamiems pranešėjams paprastai būdavo padengiamos išlaidos. D. Albrechtas pradėjęs į Lietuvą vežti vokiečius, labai susidomėjo Johanesu Bobrovskiu. Kartu esame keliavę J. Bobrovskio keliais į Mociškius, kur būsimasis rašytojas kurį laiką gyveno pas senelę, aplankėme jo gimtąją Tilžę, kai per sieną su Rusija dar buvo galima važinėti. O 1997 m. minint Martyno Mažvydo *Katekizmo* pirmosios lie-

tuviškos knygos 450 metų sukaktį, į Baltijos akademijos surengtą konferenciją nuvažiavo net 15 pranešėjų. Iš ten pasiekėme Vitenbergą.

Gal ir ne visai taktiška bus pasakyta, bet liga, kuri sinologą Dytmarą Albrechtą atskyrė nuo kinų kultūros tyrinėjimų, priartino jį prie lietuviškų reikalų, gilesnio Lietuvos pažinimo?

Teisingai pasakei. Jis rengė daug ekskursijų į Lietuvą. Tiesa, gal ne tiek tyrinėjimų tikslais, kiek pažinimo, supažindinimo linkme. Taip pat ir jo knygos skirtos daugiau kultūros filosofijos dalykams. Jo išvalgos neabejotinai gilios. Jis veždavo suinteresuotus žmones iš Vokietijos į Baltijos šalis, kurie čia turėjo istorinių šaknų arba bent pažinimo keitimų. Sugalvodavo prasmingų maršrutų, dažnai užsukdavo į Martyno Jankaus buvusią sodybą Bitėnus, parodydavo Nemuną ir Rambyno kalną. Šiltai apsikabindavo su mokytoja Birute Žemguliene, M. Jankaus muziejaus pirmąja vadove, lauktuvių nuveždavo, pamalonindavo, nuoširdžią simpatiją parodydavo.

Pastebėjau, kad panašiai elgėsi kelionėse ir Domas Kaunas.

(Juokiasi.) Žemguliai kiekvienam atvykusiam atseikėja šilumos, malonės ir pakelia nuotaiką. Dar medum visa tai paglaisto. Pas juos visada norisi sugrįžti ir apkabinti. Jautrūs, skaidrios sielos ir giliai dvasingi žmonės. Istorija nuostabiu būdu kartojasi: kas anuo metu Bitėnams buvo Martynas Jankus, tuo dabar yra Birutė ir Kazimieras Žemguliai.

Žinau, kad Albrechtas talkino į Lietuvą iš Vokietijos pervežant Martyno Jankaus palaikus. Tačiau Albrechtas juk iš vokiškų pozicijų aiškina Mažosios Lietuvos ir apskritai Lietuvos dalykus?

Taip, jis nustatė ir mums pirmiesiems iš Lietuvos 1990 m. gegužės mėn. parodė Martyno Jankaus kapą, vėliau rūpinosi leidimu išgabenti palaikus. O dėl istorijos tiesų aiškinimo mes privalome jį suprasti. Jis aiškina vokiečių humanisto požiūriu. Toks aiškinimas yra tolerantiškas ir taktiškas, skatinantis suvokti, kad Mažosios Lietuvos istorija ir likimas buvo itin komplikotas. Šimtmečiai persirito per šį kraštą palikdami gausybę įvairiausių pėdsakų, įvairios tautos ir kultūros jį nuženklino savo išpaudais. Tuo šis kraštas ir reikšmingas, labai įdomus pasauliui. Tad nenorėkime, kad vokiečiai pradėtų aiškinti istoriją iš lietuviškų interesų pozicijų.

Tokių geranoriškų tarpininkų tarp įvairių kultūrų, ypač kultūros poliologų, reikia visoms tautoms, o mums reikia kitose tautose jų susirasti arba padėti išugdyti.

Kalbos nėra, tikra tiesa. Tik jie savaime neatsiras. Jiems reikia ištiesti ranką, pakviesti, atsiverti, paskatinti atradimams, o jei ko ėmėsi ir padarė pozityvaus – atsidėkoti.

Labai svarbu juos pastebėti, esant galimybei pagerbti – turėsime dar daugiau gerų draugų, o jų niekada nebūna per daug.

Mūsų jaunimas noriai vyksta į Vakarų šalių universitetus, bet kaip mums pritraukti jaunimą į Lietuvos universitetus iš Vakarų? Nemaža problema. Baigę lituanistikos ar baltistikos mokslus ir grįžę į savo šalį užsieniečiai neranda darbo, iš įgyto

Hercogo Augusto biblioteka Volfenbiutelyje šiandien

VINCAS KUDIRKA

ir šiandien mums reikalingas kaip niekad

Atkelta iš 1 p.

Su redakcijos svečiu Danie-
liumi Sadausku kalbamės apie
jubilineinius Vinco Kudirkos me-
tus ir kitus su šia reikšminga da-
ta susijusius dalykus, taip pat
apie daugelį kitų Lietuvos muzi-
kinės kultūros ir apskritai kultū-
ros reiškinių.

Kur gyva Vinco Kudirkos dvasia

*Gerbiamasis pone Danieliau, pra-
ėjusiais metais Jums teko koncertuoti
daugelyje Lietuvos vietų. Neabejoju,
kad teko atlikti ir kūrinius, parašytus
Vinco Kudirkos tekstams.*

Kiek kur koncertuoju, Vinco
Kudirkos kūrinius visada į savo re-
pertuarą įtraukiu, net jeigu tai ir ne
jubilineiniai metai. Dar gerokai prieš
jubilių kai kurių kompozitorių pa-
prašiau parašyti naujų kūrinių pagal
V. Kudirkos tekstus.

*Kompozitorių tenka prašyti, užsa-
kinėti, seniai praėjo laikai, kai įkvė-
pimo pagautas kūrėjas kurdavo mu-
zikinius kūrinius pagal kito kūrėjo
tekstus?*

Su Kudirkos tekstais nutiko pa-
našiai kaip ir su Maironio poezija –
jau niekas neberašė muzikos jų
tekstams. Teko kreiptis į kompoziti-
torius, sudominti juos – taip gimė
naujų kūrinių. Atlikdavau juos kon-
certų metu, o jubilineiais V. Kudir-
kos metais jo tekstams parašytus
kūrinius dainavau Lietuvos mokslų
akademijos bibliotekoje, Lietuvių li-
teratūros ir tautosakos institute, taip
pat Lietuvių kalbos institute. Žino-
ma, dainavau ir Plokščiuose,
Šakių rajono bibliotekininkams,
taip pat ir Lietuvos nacionalinio
muziejaus Signatarų namuose, Tai-
komosios dailės muziejuje, kuris įsi-
kūręs senajame Arsenale. Mano at-
mintyje įsimintiniausias minėjimas,
skirtas Vincui Kudirkai, ko gero,
Šakių bibliotekininkų renginys. Su-
sirinko kone visi rajono biblioteki-
ninkai, labai miela auditorija, buvo
su kuo pabendrauti.

*Nepaminėjote Kudirkos Nau-
miesčio.*

O kaipgi. Ten dainavau per
V. Kudirkai skirtą minėjimą. Dai-
navau ir Vilkaviškyje, tiesa, ne ju-
biliejiniais, o 2007 metais. Taigi te-
ko koncertuoti daugelyje su V. Ku-
dirkos vardu ir gyvenimu susijusio-
se vietose.

*Regis, ypatinga nuotaika turėjo
apgauti kiekvieną renginio Plokš-
čiuose dalyvį. Neatsitiktinai Plokščių
herbe matome varpą, tad iškart kyla
asociacijų su V. Kudirka. Beje, pana-
šiai galima pasakyti apie daugelį vie-
tų prie Nemuno, pradedant nuo Za-
pyškio, kur studijų metais V. Kudirka
vasarodavo.*

Plokščiuose teko būti per
2008 m. Poezijos pavasarį. Prie Ne-
muno Didžiupio upelio, slėnyje,
yra Šventaduobė, dar vadinama
grotu. Įspūdinga vieta gamtoje,
prie šlaite esančios atviros kopytė-
lės teka šaltinėlis. Tvirtinama, kad
turi stebuklingų gydomųjų savybių.
Man pačiam buvo reikšmingas tas
renginys ir dėl to, kad giedojau An-
tano Baranausko *Anykščių šilelį*,
kuriam šiemet sukanka 150 metų.
Vakare saulei leidžiantis gamtoje
buvo sustatyti suolai, grote papras-
tai vyksta Parcinkulio atleidai, pa-
maldos. Paukščiai taip įsijautė čiul-
bėti, kad miškas tiesiog suskambo.
Vieni į kitus žvalgėmės, kai giedant
Anykščių šilelio posmus įsiterpdavo
ir paukščiai su savo balsais. Nepa-
kartojamas įspūdis.

Kaip savotiškas testas

*Galiu tik įsivaizduoti. Grįžkime
prie kompozitorių. Ar juos sunku
įkalbėti parašyti muziką mūsų klasi-
kų tekstams? Gal nūdien lemia hono-
rarai?*

Lemia ir honorarai. Bet ačiū
kompozitoriams, kurie supranta
bendrą kultūros misiją ir parašo lab-
daringai. Tačiau kompozitorių tei-
ses gina autorinės teisės, tad už at-
liekamus kūrinius autoriui atsilygi-
nama, kai tie kūriniai išleidžiami.

*Kas daugiausia tokių muzikos kū-
rinių yra parašęs?*

Kompozitorius Valentinas Bag-
donas. Jis labdaringai sukūrė dau-

Danielius Sadauskas kompozitoriaus Juozo Naujalio gimtinėje
Raudondvarėje 2008 m.

gybę kūrinių Maironio, V. Mykolai-
čio-Putino, P. Vaičiūčio, J. Aisčio ir
kitų poetų eilėmis. Iš jo parašytų
kūrinių, skirtų Vincui Kudirkai,
dainuoju *Varpą* su fortepijono pri-
tarimu. Kompozitorius Vytautas
Klova parašė dainą *Labora* V. Ku-
dirkos žodžiams. Įrašas atliktas su
Lietuvos radijo orkestru. Mielai
kuria Algimantas Bražinskas, Min-
daugas Urbaitis, Jūratė Baltramie-
jūnaitė ir kiti.

Paskui sukau galvą, ką dar svar-
besnio Kudirkos tekstams sukurti.
Pasiūliau kompozitoriui V. Bagdo-
nui parašyti muziką V. Kudirkos sa-
tyroms *Zerkolas* ir *beždžionė* bei
Gaidys ir *žemčiūgas*. Per tą *Zerkolą*
yra proga pažvelgti į save Kudirkos
žvilgsniu. Taip pat ir Ezopo akimis,
nes Kudirka savo pasakėčioms nau-
dojo Ezopo pasakėčių siužetus, pa-
gal kuriuos pasakėčias rašė ir Ivanas
Krylovas. Bendra žmogiška proble-
ma – į save pažvelgti veidrodyje ir
pamatyti galbūt visai kitą atvaizdą
negu įsivaizduojame.

*V. Kudirkos kūryboje daug kritikos
strėlių paleista į carinės Rusijos parei-
gūnus, biurokratus. Kiek tai mums
šiandien aktualu, ar nepaseno? Gal
reikėtų ne tiek į kaimynus ar kitatau-
čius baksnoti, kiek dažniau pažvelgti,
kaip kad sakote, į „zerkolą“?*

Taip, visai tautai nepakenktų sa-
vikritiškai į save pasižiūrėti, o pas-
kui ir palyginti, ką apie tai yra rašęs
Kudirka. Atitikčių labai daug. O po-
litinėms partijoms tiesiog būtina į
kudirkišką „zerkolą“ dirstelėti. Di-
delis skirtumas tarp to, ką žada, ką
daro ir ką pavyksta įgyvendinti.
V. Kudirka mums aktualus kaip sa-
votiškas testas.

Prisimenu Johano Sebastiano
Bacho žodžius, kad Jėzus Kristus
jam buvo humaniško pavyzdys,
kuris pasaulio chaosui supriešino
Didžiąją pasaulio tvarką. Štai
V. Kudirkos kūriniuose – satyrose,
dainose, publicistikoje, eilėraščiuo-
se – mūsų gyvenimo dvasinė su-
maištis ir chaosas taip pat priešina-
mi didžiai tvarkai. Tą tvarką Vin-
cas Kudirka perkelia į *Tautišką gies-
mę*. Todėl neatsitiktinai ji 1919 m.
tapo Lietuvos himnu.

Vaduojantis iš chaoso

*Labai teisinga mintis, apmąsty-
mų verta išvada, bet kaip ir kiekvie-
na Gilesnė mintis tuojau pat kelia ir
papildomų klausimų. Kaip J. S. Ba-
chas įsivaizdavo Kristaus laikų cha-
osą? Pagaliau kur pats Išganytojas
matė tą visuotinį chaosą? Matyt, pir-
miausia žmonių sielų sumaištyje.
Dvasinio gyvenimo sumaištis labiau-
siai pasireiškia tada, kai senos idėjos,
buvę idealai nebeatitinka naujos gy-
venimo realybės, šiandien pasakytu-
me, iššūkių. Geležinę Romos imperi-
jos tvarką, paremtą romėnų teise ir
visos imperijos galia, lyg ir sunku bū-
tų pavadinti chaosu, nebent pažvelg-
tume visiškai kitaip: Kristaus diegtų-
jų krikščioniškųjų vertybių požiūriu,
ta imperinė tvarka galėjo būti trak-
tuojama kaip didysis chaosas, sielų
sumaištis.*

Nepamirškime, kad J. S. Ba-
chas buvo liuteronas, o M. Liuterio
pasekėjai su popiežiumi nesutarė
dėl daugelio klausimų. Taigi Bacho
laikais pačioje krikščionybėje jau
buvo įvykę daugybė pokyčių.

O ką chaosu vadintumėme Vinco

*Kudirkos laikais? Priešininko stovyk-
los tvarka mums gali atrodyti cha-
osas, kaip ir visa kas svetima, nesu-
prantama.*

Humanizmo, elementaraus
teisingumo principai – socialiniai,
religiniai, tautiniai – buvo paminti.
Užtektų priminti lietuvių kalbos
padėtį Rusijos imperijoje: juk iki
1904 m. lietuviai neturėjo net teisės
spausdinti knygų lotyniškais raš-
menimis, valdiškose įstaigose kal-
bėti lietuviškai. Tas pat ir mokyklo-
se lietuviškai prakalbusiems.

*Kad chaoso laikus išgyvename
dabartinėje Lietuvoje, tikriausiai
daugelis sutiks. Bet tai juk ne „gele-
žinės“ tvarkos ilgesys, bet humanisti-
nių, krikščioniškųjų vertybių ilgesys.*

Panašaus chaoso laikais dabar ir
gyvename. Labai prieštaringa Lie-
tuvos valstybingumo politika, pasi-
gendu patriotiškumo. Šio žodžio
kažkodėl vengiama, nors kilęs iš lo-
tynų kalbos *patria* – tėvynė. O žodis
patria kilęs iš *pater* – lotyniškai tėvas.
Visa, kas susiję su tėvais ir tėvyne,
jau tapo atgrasu? Savanaudiškum-
as, kuris klesti valstybėje, atgavu-
sioje nepriklausomybę, tiesiog stul-
bina. Žemgrobių ir kai kurių politi-
kų gobšumas tapo priežodžiu.

*Jeigu Vincas Kudirka prisikeltų,
tikrai turėtų savo rašiniams temų.*

Taip yra todėl, kad valstybingu-
mo politika buksuoja – taip būtų
galima pasakyti.

*Bet juk ne politikoje dirbdamas
žmogus tampa savanaudis, landesnis,
turi mažiau moralinių ir kitokių
skrupulų. Keista, bet būtent tokios sa-
vybės padeda prasimušti.*

Todėl ir stebina dabartinė žmo-
nių atranka dirbti valstybinį darbą.
Net sunku jiems pritaikyti sąvoką:
„pasišventimas dirbti valstybei, tau-
tai, žmonėms“.

*Bet V. Kudirkai, J. Basanavičiui
ar 1918 m. Vasario 16-osios Nepri-
klausomybės Akto signatarams visai
natūraliai taikytina sąvoka. Kad ir
kaip gerbiame Kovo 11-osios Nepri-
klausomybės Akto signatarus, jiems
kažkodėl ta sąvoka jau nelimpa, lyg
ir nenatūrali. Kodėl?*

Tai irgi vienas iš buksavimo pa-
sireiškimų.

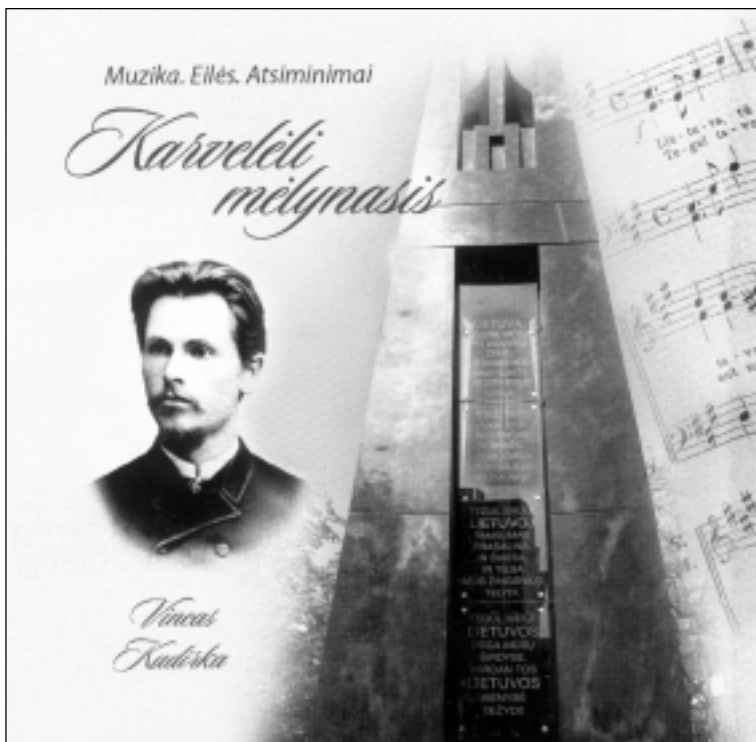
*Tikrais valstybininkais, ryžtin-
gais kovotojais už žmogaus teises, vi-
suomeninį interesą ir bendrą labai
dažniausiai rodo esantys valdžios
opozicijoje. Bet tik tol, kol patys ne-
ateina į valdžią.*

Kai kurie radikalai savo veiks-
mais tiesiog stebina. V. Štusauskas,
M. Murza, J. Paleckis organizuoja
nepatenkintuosius valdžios veiks-
mais. Sukelia neramumus, jų pase-
kėjai daug Seimo langus, patenka į
„cypę“, bet patys „vada“ išėina sausi
iš vandens. Akivaizdus chaosas valsty-
bėje. Jeigu Vinco Kudirkos „zer-
kolą“ paduotume kiekvienam sėdin-
čiam Seime, Vyriausybėje ir kitose
valdžios struktūrose, įdomu, kokį
kiekvienas iš jų save pamatytų?

*Tad gal ir reikėtų kiekvienam Sei-
mo nariui priimant priesaiką įteikti
po V. Kudirkos „zerkolą“? Kad laikytų
ant savo darbo stalo ir bent reitsy-
kais į save pažvelgtų...*

Gal visai neblogas pasiūlymas.

Nukelta į 13 p.

Kompaktinės plokštelės, skirtos Vinco Kudirkos 150-osioms gimimo
metinėms, viršelis

Lietuvos vardo tūkstantmečiui paminėti ir profesoriaus Broniaus Dundulio 100-osioms gimimo metinėms gegužės 6-ąją Kupiškyje buvo surengta Istorijos diena. Iš Vilniaus atvažiuojantys istorikai apsilankė Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnazijoje, Kupiškio Povilo Matulionio pagrindinėje mokykloje, Subačiaus gimnazijoje, Skapiškio vidurinėje mokykloje, Noriūnų Jono Černiaus pagrindinėje mokykloje ir Salamiesčio pagrindinėje mokykloje. Kupiškio viešosios bibliotekos Parodų salėje buvo atidaryta paroda *Profesoriaus Broniaus Dundulio gyvenimas ir veikla*.

Garbaus istoriko jubiliejui skirtose konferencijose dalyvavo ir turiningą prakalbą pasakė Prancūzijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje JE François Laumonier. Istorikų „legionui“ atstovavo Vilniaus pedagoginio universiteto prof. Juozas Skirius ir doc. dr. Edvardas Kriščiūnas, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos doc. dr. Romas Batura, Šiaulių universiteto dr. Aldona Vasiliauskienė, kurios iniciatyva ir įvyko šis prasmingas renginys, Vilniaus dailės akademijos atstovas dailėtyrininkas Vidmantas Janauskas, kurį žinome ir kaip *Kupiškėnų enciklopedijos* I tomo (600 puslapių apimties) sumanytoją ir įgyvendintoją, Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto Istorijos skyriaus darbuotojas dr. Algirdas Matulevičius, Vilniaus Pilaitės gimnazijos direktorius istorikas Eugenijus Manelis, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos atstovas istorikas Rimantas Jokimaitis, Nemunėlio Radviliškio parapijos klebonas kun. Andrius Šukys ir kiti asmenys. Konferencijoje dalyvavo ir sveikinimo žodį tarė Šiaulių universiteto prorektorius prof. Donatas Jurgaitis.

Ypatingą „prieskonį“ renginiui suteikė tai, kad dalyvavo ir prof. Broniaus Dundulio dukterys dr. Daiva Senulienė (Puslaidininkų fizikos institutas), dr. Ieva Šenavičienė (Lietuvos istorijos institutas) bei vaikaičiai.

Istorijos dienos Kupiškyje rėmėjos buvo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Prancūzijos ambasada Lietuvoje, Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, Kupiškio rajono savivaldybė ir Kupiškio viešoji biblioteka.

Istorijos dienos užbaigtuvės surengtos apvaliojo stalo diskusijoje

Istoriko Broniaus Dundulio 100-osios gimimo metinės Kupiškyje

Kupiškyje minint istoriko Broniaus Dundulio 100-ąsias gimimo metines profesoriaus dukterys Ieva Šenavičienė ir Daiva Senulienė

Skapiškyje kuriamoje arkivyskupo Mečislovo Reinio sodyboje.

Karalių spindesys neužtemdė jubiliejaus

Istorijos diena Kupiškyje buvo pakankamai turininga ir verta išsamesnio pristatymo, tačiau pirmoje rašinio dalyje dėmesį sutelksime į istoriko prof. Broniaus Dundulio (1909 11 26–2000 09 01) 100-mečio

minėjimą Kupiškio kultūros centro Vitražų salėje. Minėjimas priderintas prie Istorijos dienos renginių dar gerokai prieš B. Dundulio šimtųjų gimimo metinių sukaktį, kuri bus minima tik lapkričio pabaigoje.

Kupiškio rajono meras Jonas Jarutis sveikinimo kalboje prisiminė, kad išvakarėse, t. y. gegužės 5 dieną, Lietuvos mokslų akademijoje turėjo garbės pasveikinti kitą garbų istoriką, Kupiškio krašto gar-

bės pilietį akad. prof. Vytautą Merkį 80-mečio proga. Dabar štai prof. Broniaus Dundulio 100-mečio minėjimas. Pagerbdamas renginyje dalyvaujantį Prancūzijos ambasadorių François Laumonier, Kupiškio meras Jonas Jarutis įteikė svečiui dovaną – menišką Kupiškio Kristaus Žengimo į dangų bažnyčios nuotrauką. Kupiškėnams tai ne šiaip trečioji pagal dydį bažnyčia Lietuvoje – jiems ji yra pati aukščiausia, pati didžiausia ir švenčiausia. Kadangi ambasadoriams viešnagės laikas Kupiškyje buvo ribotas, laukė susitikimas su Ispanijos karaliumi Juanu Carlosu ir karaliene Sofia, atvykusiais oficialaus vizito į Lietuvą, meras J. Jarutis oficialiai pakvietė ambasadorių jam patogiu laiku ilgesniam laikui atvažiuoti į Kupiškį. „Ačiū labai“, – į kvietimą lietuviškai atsakė Jo Ekselencija ambasadorius.

Nepaisydamas įtemptos dienvartinės Prancūzijos ambasadorius daugiau kaip pusantros valandos dalyvavo Broniaus Dundulio 100-mečiui skirtoje mokslinėje konferencijoje Kupiškio kultūros centre, kur vertėja jam kruopščiai vertė visas pranešėjų mintis. Savo prakalboje ambasadorius François Laumonier pirmiausia padėkojo už kvietimą dalyvauti prof. Broniaus Dundulio 100-mečio paminėjimo renginyje, kuriam dėmesį skyrė ir Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, LR švietimo ir mokslo ministerija bei vietos valdžia. Žodžiu, puikiai derantis prie Lietuvos tūkstantmečio renginys. Ambasadoriui ypač didelį išpuolį daro tai, kad prof. Bro-

nus Dundulis daug jėgų skyrė ne tik Lietuvos istorijai, bet ir Lietuvos santykių su Prancūzija, abiejų šalių istorinio sąlyčio tyrinėjimams. Ambasadorius išskyrė labai svarbius ir įdomius lietuvių istoriko Napoleono laikų Prancūzijos istorijai skirtus darbus. Tai B. Dundulio knyga *Napoleon et la Lituanie en 1812*¹ (*Napoleonas ir Lietuva 1812 m.*), taip pat ir gimtoje šalyje išleistosios knygos *Lietuva Napoleono agresijos metais (1807–1812)*² ir *Napoleono imperijos žlugimas ir Lietuva (1813–1815)*³. Paminėsime ir B. Dundulio studiją *Lietuva ir Napoleonas 1807 metais*, kurią istorikas parašė grįžęs iš Prancūzijos; studija buvo paskelbta 1941 m. leidinyje *Lietuvos praeitis* (t. 1, sąs. 2).

Išryškino savo tautos istorijos svarbą

Pasak ambasadoriaus, reikšminga tai, kad B. Dundulis savo darbuose išryškino Lietuvos istorijos svarbą – ką Lietuvai apskritai reiškia sava istorija. Ambasadoriui taip pat ne paslaptis, kad prof. Bronius Dundulis buvo labai šiltas, ramus ir geranoriškas dėstytojas.

Neabejotinai profesorius buvo Prancūzijos draugas. Paryžiuje studijavo labai sudėtingu metu, kai Europoje tvenkėsi Antrojo pasaulinio karo debesys, bet ir tuo metu sugebėjo sukaupti pakankamai daug žinių.

Be to, Bronius Dundulis buvo prie Lietuvos–Prancūzijos asociacijos kūrimo ištakų, 1993 m. pirmoje šios asociacijos konferencijoje perskaitė pranešimą, buvo išrinktas Lietuvos–Prancūzijos draugijos garbės pirmininku. Džiaugėsi galėdamas dalyvauti asociacijos veikloje. 2000 m. Prancūzijos prezidentas B. Dundulį apdovanojo Prancūzijos Nacionalinių nuopelnų Komodoro laipsnio ordinu. Garbingas apdovanojimas Lietuvos istorikui suteiktas už nuopelnus istoriografijos mokslui ir ypač už darbus, skirtus Napoleono kompanijai ir jo žygiui į Lietuvą, už Lietuvos istorinių ryšių su Europos valstybėmis, ypač su Prancūzija, atskleidimą.

Šis ordinas garbų istoriką pasiekė 2000 m. liepos 5 dieną. Valsybės dienos, Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo minėjimo išvakarėse tuometis Prancūzijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Michel Touraine jam šį aukštą apdovanojimą ir įteikė. Iš klausęs ambasadoriaus prakalbą ir priėmęs apdovanojimą prof. B. Dundulis ištarė *Grand merci*, paskui pridūrė *Vive la France*. Išlaidę užgoga pauzė prancūziškai užbaigė: *Tėgyvuoją Lietuvą ir Prancūzijos draugystę!* Tas pats šūkis, kuris dažnai skambėjo ir Napoleono 1812 m. žygio į Maskvą pradžioje.

B. Dundulis panorą prancūziškai tarti padėkos žodį: padėkojo ambasadoriui Michel Touraine, taip pat ir ceremonijoje dalyvavusiam tuometiniam Vilniaus universiteto rektoriui akad. Rolandui Pavilioniui, kurį visi prisimename kaip intelektualą ir didelį frankofilą.

Nukelta į 15 p.

¹ Napoleon et la Lituanie en 1812. Alcan Presses universitaires de France. 1940. 344 s.

² Lietuva Napoleono agresijos metais (1807–1812). Vilnius: Mokslas, 1981, 160 p.

³ Napoleono imperijos žlugimas ir Lietuva (1813–1815). Vilnius: Mokslas. 1989, 88 p.

Kupiškio rajono meras Jonas Jarutis Prancūzijos ambasadoriui Lietuvoje François Laumonier įteikia Kupiškio bažnyčios nuotrauką; šalia vertėja Marija Nijolė Nenortienė, kairėje dr. Aldona Vasiliauskienė

BRONIUS DUNDULIS – ŽYMUS MOKSLININKAS, DIDI ASMENYBĖ (100-osioms gimimo metinėms)

Straipsnis parašytas istoriko dr. Algirdo Matulevičiaus, Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto vyresniojo mokslinio redaktoriaus pranešimo, skaityto mokslinėje konferencijoje Kupiškėje, pagrindu.

XX a. septintame dešimtmetyje Vilniaus universitete studijuodamas istoriją labiausiai įsiminiau, vertinu ir gerbiu dėstytojus Pranę ir Bronių Dundulius (kaip ir jų paskaitų klausiusi ir istoriją baigusi mano duktė Aistė Matulevičiūtė). Juolab kad pirmą etnografijos egzaminą mes, pirmakursiai, laikėme pas Dundulienę. Ji atrodė tarsi motina, jaunųjų globėja. Kupiškėnas Bronius Dundulis (1909–2000) sužavėjo giliomis išsamiais žiniomis, erudicija, geranoriškumu, tolerancija, žmogiškumu, jutome jo meilę Tėvynei, lietuvių tautos ir jos didžiavirų aukštinimą. Tačiau mes, studentai, tuomet nežinojome, kad B. Dundulis sovietinės valdžios buvo nemėgiamas, stengtasi sumenkinti jo mokslinę veiklą. Laimė, kad istoriją mums dėstė Ivinskio, Šapokos, Avizonio, Jonyno kartos vakarietiškos kultūros istorikas Bronius Dundulis. Didžiuojuosi, kad profesorius buvo mano disertacijos (apginta ir gerai įvertinta 1973 m.) apie Mažąją Lietuvą ir lietuvininkų tautinę padėtį vokiečių valdomoje Prūsijoje oficialūs oponentas.

B. Dundulis yra vienas žymiausių Europoje Napoleono epochos tyrėjų. Jau 1940 m., remdamasis naujaisiais užsienio archyvų šaltiniais, Paryžiuje, kur nuo 1936 m. gaudavo Prancūzijos stipendiją, prancūzų kalba parašė monografiją *Napoleon et la Lituanie en 1812 (Napoleonas ir Lietuva 1812 m.)* ir jos pagrindu Sorbonoje apgynė daktaro disertaciją. Unikalią darbą gerai įvertino prancūzų istorijos mokslo autoritetai G. Lefevras, P. Renuvenas, A. Renodė. Lietuvių historiografija įėjo į tarptautinį kontekstą. Knyga naudojasi Maskvos istorikai, Napoleono mečio (Prancūzmečio) tyrėjai. Išversti ją į rusų kalbą ir išleisti Vilniuje ar Maskvoje 1949 m. siūlė akademikas E. Tarlė. Jaunas istorikas pirmą kartą iš Vidurio ir Rytų Europos tyrėjų įrodė, kad Prancūzijos imperatorius Napoleonas Bonapartas vadavo pavergtas mažas tautas, naikindamas baudžiavą kūrė civilizytesnę, pažangesnę Europą.

Lietuvos Respublikos pasiuntinybė Paryžiuje pasiūlė B. Dunduliui diplomatinę tarnybą – būti kultūros atašė, tačiau jis atsisakė, nes traukė mokslinis darbas, be to, troško grįžti į savo kraštą. Pirmasis išvykimas 1940 m. rudenį baigėsi kelione specialiu traukiniu tik iki Briuselio – Vokietijos karinė vadovybė nedavė leidimo. Tėko grįžti į Paryžių. Lietuvos Respublikos diplomatai Vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto signataras Petras Klimas ir Stasys Bačkis (dabartinio Lietuvos katalikų bažnyčios kardinolo Audrio Bačkio tėvas) ragino daktarą B. Dundulį likti Paryžiuje – Lietuvos valstybė jau buvo okupuota SSRS, žinoma apie stalinizmo nusikaltimus lietuvių ir kitoms tautoms. Jaunas mokslininkas 1941 m. vasarį kitu keliu, per Tilžę, grįžo į tėvynę. Vilniaus universitete susitiko su rektoriumi prof. M. Biržiška, prorektoriumi, einančiu profesoriaus parei-

gas J. Bulavu, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanu prof. A. Augustaičiu, Visuotinės istorijos ir Lietuvos istorijos katedrų vedėjais prof. L. Karsavinu ir I. Jonynu. Nuo 1941 m. liepos, kai Lietuvą jau buvo užėmusi nacių valdomos Vokietijos kariuomenė, istorikas B. Dundulis buvo paskirtas Vilniaus miesto archyvo, įsikūrusio Pranciškonų vienuolyne Trakų gatvėje, vedėju. Archyve dirbo vėliau pagarsėję lenkų istorikai H. Lowmiańskis, J. Adamus, po B. Dundulio archyvo vedėju tapo tautotyriminkas doc. J. Bal-džius.

Nuo 1941 m. lapkričio Bronius Dundulis savo gyvenimą susiejo su Vilniaus universitetu – tapo Humanitarinių mokslų fakulteto Visuotinės istorijos katedros dėstytoju, vėliau docentu, profesoriumi. Trūkstant dėstytojų trumpą Lietuvos istorijos kursą dėstė Vilniaus pedagoginiame institute.

1944 m. antrojoje pusėje SSRS kariuomenei išvijus Vokietijos armijas ir užėmus Lietuvą, į Vakarų pasitraukė Vilniaus universiteto istorikai dėstytojai – prof. J. Puzinas, Bonapartas doc. dr. K. Avizonis, J. Jakštas, J. Matusas, A. Šapoka, A. Vasiliauskas, vyresnieji asistentai P. Čepėnas ir V. Trumpa; iš Kauno universiteto – prof. Z. Ivinskis, doc. P. Penkauskas, adjunktas S. Sužiedėlis, taip pat mokyklose dėstė istorikai M. Krauskaitė, A. Kučinskas, J. Remeika, istorijos vadovėlių mokykloms autorė V. Daugirdaitė-Sruogienė. Bronius Dundulis, istorijos mokslų paslapčių sėmėsis garsiausiame Europos universitete Sorbonoje, liko Vilniuje. Čia patyrė neteisybės – paryžietiškos dvasios ir prancūziškos laisvės patyrusių istoriką siekta pavertti sovietinių dogmatiniu tyrėju. Labai nukentėjo nepasitraukę į Vakarų jo kolegos Sibiro tremtiniai Valentinas Dėdinas, Vincas Vileišis (sušaudytas Sverdlovo srityje), Levas Karsavinas (mirė Sibire). Atsiminimuose *Istorijos mokslo labui (Istorija, t. XXXIV, Vilnius, 1996)* B. Dundulis rašo, kad „nuo sovietinio režimo represijų labai nukentėjo brolis Julius, gyvenęs tėvų ūkyje, ir dėdė prelatas Povilas Pukys. Jie atsidūrė Rytuose ir patyrė Sibiro kelių“.

Lietuvoje Sorbonos universiteto daktarų tuomet buvo, berods, tik keletas. Deja, valdžios institucijose vis labiau ėmė įsigalėti bolševikinės mąstymas ir rašymo būdas. Tęsti mokslinę veiklą kilo įvairių kliūčių. Nepaisant Vilniaus universiteto rektoriaus prof. Jono Bučo rūpinimosi, galbūt įsikūrus Vilniaus ideologams, Aukštoji atestacinė komisija Maskvoje prie SSRS aukštojo mokslo ministerijos pasiūlė daktarui B. Dunduliui iš naujo ginti disertaciją remiantis marksistine-lenini-

Prancūzijos aukščiausiu ordinu apdovanotą prof. Bronių Dundulį sveikina buvęs jo studentas Algimantas Matulevičius (2000 m. liepos 5 d.)

ne metodologija. Garbingas, sąžiningas ir objektyvus istorikas atsisakė Lietuvos istorijos mokslui vadovavęs prof. J. Žiugžda patarė Napoleono temos neplėtoti.

Darbštus ir gabus mokslininkas sovietinio režimo sąlygomis turėjo ginti dar dvi disertacijas: kandidatinę (1955 m.) ir daktaro (1967 m.), išleisdamas dvi monografijas – *Lietuvių kova dėl Žemaitijos ir Užnemunės XV amžiuje* (1960 m.; apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės santykius su Vokiečių ordinu) ir *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo 15 amž.* (1968). Pastarojoje ir ypač monografijoje *Lietuvos užsienio politika XVI a.* (1971) pirmą kartą lietuvių historiografijoje išsamiai nagrinėjami LDK santykiai su Lenkija, Rusija, Prūsija, Livonija, Krymo chanatu. Bronius Dundulis įrodė, kad Lenkijos ponams nepavyko LDK sulieti su Lenkija, išliko LDK valstybingumas, tik nukentėjo jos suverenitetas. Apie tuos iššūkius, prancūziškos laisvės įgijusių mokslininką *Visuotinės lietuvių enciklopedijos 5 tome* (2004) yra Algirdo Matulevičiaus straipsnis su B. Dundulio nuotrauka. Vis dėlto savo koncepciją apie Napoleonmetį B. Dundulis pratęsė chronologiškai – 1981 m. parašė naują veikalą apie Lietuvą Napoleonų karų 1807–1812 metais. Sovietinės Lietuvos institucijos ir šiuo atveju persistengė: knygos pavadinime pareikalauta įrašyti žodį „agresija“ (tačiau Napoleono žygis su Didžiąja armija į

Rusiją buvo Lietuvos išvadavimas iš tos imperijos priespaudos). Maskvoje patarta jį išbraukti, nes tuo laikotarpiu SSRS ir Prancūzijos santykiai buvo geri – leista spręsti Vilniaus institucijoms, bet nereikalingas žodis buvo paliktas. Atkaklus universiteto profesorius dar parašė knygas apie Lietuvos priešinimąši švedams XVII–XVIII a. (1977 m.), vikingų, arba normanų, ir baltų santykius IX–XI a. (1982 m.), Lietuvos kovas dėl Baltijos jūros (1985 m.). Parašytos plačiam visuomenei suprantamu turiniu, todėl labai skaitomos ir buvo greit išpirktos.

Taigi Bronius Dundulis netgi griežtos priekabios sovietinės, pabrėžiu – lietuviškos cenzūros (dar aršesnės negu Maskvos cenzūra) sąlygomis, ėmėsi tuometinei valdžiai nepageidaujamų temų: pirmasis išsamiai ir objektyviai tyrė naudodamasis itin gausia archyvine medžiaga, literatūra prancūzų, lotynų, lenkų, vokiečių, rusų kalbomis, svarbiomis XV–XIX a. pradžios Lietuvos politinės istorijos problemomis. Tai darė laisvu nuo paskaitų metu. Kaip vienas žymiausių XX a. lietuvių istorikų B. Dundulis sukūrė savitą LDK užsienio politikos tyrimo sistemą, kiek leido sąlygos, – panaudojo pažangią europinę metodologiją. Galima teigti, kad Dundulis – tai unikali asmenybė Lietuvos historiografijoje, turėjusi lietuvių tautiniam atgimimui didžiulį poveikį.

Dėl sovietinių institucijų trukdymų galbūt nebūtų išspausdinta net

keletas B. Dundulio knygų, jei jis nebūtų atkakliai siekęs tikslo, gyvenimą paskyręs vien mokslui, gal ir dėl gero, ramaus, nekonfliktiško būdo. Teko profesoriumi kovoti su Lietuvos istorijos instituto vadovybe, daugiausia su sovietinės ideologijos bei marksistinės-lenininės metodologijos propaguotoju, karjeristu instituto direktoriumi Broniumi Vaitkevičiumi. (Šis sovietinis veikėjas yra ir man, tuomečiam instituto aspirantui, pakenkęs. Apie tai knygos *Algirdas Matulevičius apie Mažąją Lietuvą* išangoje rašo jo disertacijos (apginta 1973 m.) mokslinis vadovas akademikas profesorius Vytautas Merkys). Buvęs Partijos istorijos instituto prie LKP CK direktoriaus pavaduotojas visai trukdė, kad tik nebūtų išleista B. Dundulio spaudai parengta knyga apie Lietuvą Napoleono karų metais. Objektyviam tyrėjui buvo keršijama už tai, kad jis recenzijoje Istorijos instituto darbuotojų parašyti knygai *Lietuvos SSR istorija* (vyr. redaktorius B. Vaitkevičius; rusų kalba; 1978 m.) nurodė daug faktinių klaidų, netikslumų. Reakcija į kritiką peržengė padurumo, mokslininkų etikos ribas: buvo kreiptasi į LKP centro komitetą, galų gale Istorijos instituto direktoriaus įsakymu žymiausias Vilniaus universiteto istorikas dr. B. Dundulis buvo išbrauktas iš institute sudaromos Specializuotos tarybos mokslo laipsniams teikti ir iš pertvarkomos Lietuvos istorijos probleminės tarybos narių. Tačiau jis buvo ypač vertinamas Vilniaus universiteto vadovybės, istorikų ir kitų specialybių profesorių, gerbiamas kolegų, studentų (prastus santykius su Istorijos instituto vadovybe galbūt veikė ir konkurencija su universiteto istorikais, o B. Dundulis tarp jų – iškiliausia asmenybė). Apie visa tai išsamiai B. Dundulis rašo minėtuose atsiminimuose *Istorijos mokslo labui* (1996).

Prof. Bronius Dundulis išugdė aukštos kvalifikacijos istorikų, dirbančių Vilniaus universitete, kitose aukštosiose mokyklose, institutuose, mokslo veikalų ir enciklopedijų leidyboje, valstybinėse institucijose ir kitur. Vyriausiosios enciklopedijų redakcijos vadovybės ir enciklopedistų 1989 m. sveikinimo rašte (jį teko parašyti šio straipsnio autoriui), skirtame B. Dundulio 80-čiui, rašoma: „Pažįstame Tamstą ne tik kaip darbštų ir sąžiningą istoriką, bet ir kaip tikrą Lietuvos patriotą. Jūsų monografijomis ir studijomis mes remiamės savo darbe.“ Remiamės ir šandien. Prof. habil dr. Broniaus Dundulio pavardė yra tarp jau išleistų 14-os *Visuotinės lietuvių enciklopedijos* tomų, baigiamo dabar rengti 15-to tomo autoriu, taip pat yra jo straipsnių, išspausdintų *Mažosios Lietuvos enciklopedijoje* (iš 4 tomų išleisti 3). Į lietuviškas enciklopedijas (ir sovietines) rašė, kaip to reikalauja enciklopedijų metodika, konkrečiai, apie tik patikrintais faktais paremtus įvykius, juos traktuodamas tarptautiniu mastu, Lietuvą įtraukdamas į Europos geopolitinę sistemą. B. Dundulis mums lieka Mokytoju. Tai epochinės reikšmės asmenybė. Pagrįstai apdovanotas Gedimino ordinu (1998 m.) ir Prancūzijos aukščiausiu įvertinimu – Nacionalinių nuopelnų Komandoro laipsnio ordinu (2000 m., prieš pat mokslininko mirtį).

UNIVERSITETO VEIKLOS TĖSTINUMAS

Lietuvos kūno kultūros akademijos vidaus auditorė Nijolė Marija GALVĖ-LYTĖ, Socialinių mokslų daktarė

Ekonomistas neskaičiuoja, kiek lėšų trūksta, bet efektyviai valdo turimas mažas lėšas

Vidaus audito tarnybos tikslas – gerinti institucijos veiklą rekomenduojant tobulinti vidaus kontrolę, valdymą, galutinis – pareikšti nuomonę apie veiklos tęstinumą. Straipsnyje siūlomi valstybinio universiteto veiklos vertinimo rodikliai ir valdymo metodai, kurių rezultatas – taupomi valstybės asignavimai ir studentų pinigai, sutrumpinus magistrantūros ir doktorantūros studijų trukmę, įvertinus universiteto galimybes organizuoti universitetines studijas, būtų gerinama studijų kokybė.

Straipsnio autorės disertacijos tema – *Inžinierių rengimo prognozavimas Lietuvos TSR pramonės pavyzdžiu*. Prognozės buvo atliktos iki 1990 m., rengiamų inžinierių skaičius viršijo poreikį 2–3 kartus, viename technikumui teko trys inžinieriai. Pagal vadybos klasiką turėjo būti atvirkščiai – viename inžinieriui 3 technikai. Norėta rengti inžinierius atomistus, tačiau apie tai tebediskutuojama. Turbūt pradėsime rengti, kai nebeveiks atominė elektrinė, o mūsų parengti specialistai važiuos dirbti į Kiniją? Specialistus reikėtų rengti atsižvelgiant į Lietuvos ūkio poreikius, bet ne į studentų norus. Norėtųsi, kad universitetų absolventai dirbtų šaliai, o Lietuvos ūkis gamintų konkurencingus ES rinkai produktus. Neekonomiška universitetams rūpintis specialistų teikimu turtingoms šalims. Iš kur gausime lėšų, įsipareigoję 100 proc. apmokėti vieno studento studijų išlaidas krepšelio principu (dengti vieną studijų vietą) iš valstybės lėšų, kai ES universitetai pradės vykdyti Pekino projektą?

Giškai dėl mokamo ar nemokamo mokslo, rūpestis dėl studentų asmeninių reikalų yra perdėtas ir iš principo gali būti įvardytas taip: tarp studentų – jokios demokratijos. Visas būtų suprantama, kilnu ir aišku, jeigu Konstitucijoje vietoj „gerai besimokantiems“... būtų įrašyta: „išimtinųjų gabumų socialiai remtiems“... Gerai besimokančių 8 balų vidurkiu objektyviai nustatyti neįmanoma, tai kodėl tiek daug energijos, laiko ir pykčio gaištama neįrodomam dalykui? Ar ne kiekvienas save gerbiantis jaunas žmogus negalėtų per mokslo metus susimokėti, pavyzdžiui, 2 tūkst. Lt už bakalauro arba 4 tūkst. Lt už magistrantūros ar doktorantūros studijas ir neturėti reikalų su bankais? Vienas iš rinkos kainos nustatymas. Pavyzdžiui, tarpukario Lietuvoje mokslas gimnazijoje buvo mokamas, tačiau kainos buvo priimtinos daugumai – apie 100 Lt metams.

Pavyzdžiui, vadovaujantis demokratijos tarp studentų principu, visi studentai už pirmos pakopos – bakalauro studijas – būtų mokėję 2 tūkst. Lt studijų įmoką, o už antros ir trečios – magistrantūros ir doktorantūros – 4 tūkst. Lt, tai Lietuvos kūno kultūros akademijos mokamų studijų pajamos 2008 m. galėjo būti net 2,1 mln. Lt didesnės.

Lietuvos universiteto finansuojamų studijų vietos kainos lyginti su ES universitetais nereikėtų, nes jų kainos – pagal jų atlyginimus. Be to,

Studentų skaičius	Rekomenduojama		Faktiškos pajamos (tūkst. Lt)	Skirtumas (tūkst. Lt)
	Kaina, Lt	Pajamos		
2121	2000	4242		
296	4000	1184		
44	4000	176		
Iš viso		5602	3471	2131

Lietuvos kūno kultūros akademijos mokamų studijų pajamos 2008 m.

nelygintinos valstybinio ir privataus universiteto kainos. Valstybės ir valstybės biudžeto reikalas – mokslas pagrindinėje valstybinėje mokykloje iki jaunuolio brandos, o jo specialybės išsigijimas – privatus reikalas. Kodėl negirdime VU prof. V. Daujočio teiginio: užsienio universitetuose už studijas arba visi moka, arba visi nemoka – tarpinių variantų nėra. Antra, kodėl iki šiol niekas nesiteikia paaiškinti, kad užsienio universitetai už gerą mokslą nemoka ir stipendijų.

Migloti ir ekonomistui nesuprantami aiškinimai apie paskolas, kurias teiks bankas. O gerai besimokantieji bus atleisti nuo paskolos gražinimo? Kas padengs skolą bankui – valstybės biudžetas?

Universiteto biudžetas. Reformos pradžia

Galėjome sulaukti didelės pažangos universitetų valdyme, kai ES Phare programos *Aukštojo mokslo institucijos reforma* įgyvendinimo padalinys 2000 m. išleido knygą *Aukštųjų mokyklų administratorių geros patirties vadovas*, kurią rengė KTU dėstytojai: J. Andriuskevičiūtė, A. Baryla (grupės vadovas), V. Griniuvienė ir kiti. Talkino ir konsultavo V. Domarkas, Brunelio universiteto (Didžioji Britanija) ekspertai J. Cliffordas, M. Koganas, M. Rein, A. Woodsas. Šioje knygoje, atsižvelgiant į tikslus ir pagrindines funkcijas, išvardyti du pagrindiniai universiteto veiklos rodikliai: studentų skaičius (valstybės biudžeto subsidijai apskaičiuoti) ir mokslinis tiriamasis darbas (dėstytojų mokslinei kompetencijai įvertinti ir studijų bei mokslo institucijai universiteto statusui suteikti). Knygoje pateiktos rekomendacijos, kaip efektyviai panaudoti lėšas sudarant aukštosios mokyklos biudžetą, kurio dedamosios dalys būtų tikslinės paskirties fondai:

- *studijų* (valstybės biudžeto asignavimai studijoms, pavyzdžiui, Rektorių konferencija rekomendavo 75 proc.). Lėšų naudotojai – fakultetai;

- *mokslo ir (ar) meno* (valstybės biudžeto asignavimai, tiksliniai valstybės biudžeto asignavimai moksliniams tyrimams, tarptautinių fondų ir projektų lėšos, užsakomųjų mokslinių tiriamųjų darbų, mokslininkų stipendijos, leidybos lėšos);

- *bendrasis* (valstybės biudžeto asignavimų dalis, universiteto nebiudžetinių pajamų dalis);

- *socialinio rėmimo* (valstybės biudžeto asignavimų dalis, nebiudžetinių pajamų atskaitymai, įmokos už gyvenimą bendrabutyje, rėmėjų lėšos);

- *ūkio* (valstybės biudžeto asignavimų dalis, investicinių ir renovacijos projektų lėšos, ūkinės veiklos teikiamų paslaugų, negyvenamųjų

paslaugų nuomos);

- *plėtos* (valstybės biudžeto asignavimų, paskolų ir fondų, skirtų investiciniams projektams įgyvendin-

ti, lėšų, nebiudžetinių pajamų, gautų už teikiamas studijų, mokslo ir kitas paslaugas, atskaitymų, rėmėjų lėšų);

- *rezervo* (turi nustatyti senatas, tvirtindamas biudžetą. Gali būti naudojamas kitų fondų papildymui).

Universiteto biudžeto sudarymas ir skirstymas į tikslines paskirties fondus ir galėjo būti takoskyra, kuri būtų neleidusi suteikti Lietuvos universitetams biudžetinių įstaigų statuso.

Knygos autoriai pažymėjo, kad sudarant universiteto biudžetą tikslinės paskirties fondų principu galima: pabrėžti veiklos prioritetus ir lėšų panaudojimo tikslus; veiksmingiau naudoti lėšas; geriau prognozuoti ir planuoti; padidinti finansinės veiklos skaidrumą.

Straipsnio autorė, susipažinusi su užsienio universitetų biudžetų sudarymo gerąja patirtimi, siūlo ateiptyje universiteto Tarybos (darbdavių), valstybės asignavimų (subsidijų), specialiosios programos ir alumni biudžetų sudarymą ir jų paskirstymą į tikslines paskirties anksčiau minėtus fondus.

- *Universiteto tarybos (darbdavių) fondas* sudaromas iš darbdavių, kurie užsako universitetui parengti pareigaujamos kvalifikacijos specialistą, paramos lėšų. Darbdaviai, pateikę universitetui konkrečiai darbo vietai specialistų poreikius, galėtų tikėtis įdarbinti ne atsiktinai, bet tinkamai parengtą aukštos kvalifikacijos specialistą. Valdymas visada prasideda nuo tam tikslui skirtų lėšų fondo sudarymo. Fondas efektyviai valdomas tik tada, kai nustatomas lėšų panaudojimo tikslas ir jo administravimui paskiriami atsakingi asmenys (ne komisija), kurie suinteresuoti pasiekti tą tikslą.

- *Valstybės asignavimų* (ES universitetuose vadinamas subsidijų,

skirtų valstybės kainų skirtumui tarp studentų mokamos ir realios studijų kainos, t. y. šiuo metu naudojama iš dalies finansuojamų studijų vietos kaina). Pavyzdžiui, paliekant 2008 m. valstybės asignavimų lygį, sumažinus studentų skaičių apie du kartus, universitetai galėtų savarankiškai išspręsti studijų kokybės problemas. Pavyzdžiui, Helsinkio universitete per 20 metų studentų skaičius sumažėjo du kartus, o dėstytojų ir mokslo darbuotojų liko stabilus.

- *Specialiosios programos* iš esmės sudaromos ir naudojamos kaip ir šiuo metu.

- *Alumni fondas* sudaromas iš buvusių absolventų ir universitete dirbančių pedagogų ir darbuotojų bei kitų fizinių ir juridinių asmenų paramos. Naudojamas studentų socialinėms, kultūrinėms, sporto reikmėms.

Statusas – universitetas

Tarpukariu Lietuvoje universiteto statusą turėjo dvi aukštosios mokslo ir studijų institucijos – Vilniaus ir Vytauto Didžiojo (prie sovietų padalyti į dabartinius Kauno technologijos universitetą, Kauno medicinos universitetą ir Lietuvos kūno kultūros akademiją) universitetai. Šiuo atveju reikėtų europinio lygio teisininko, kuris įvertintų veiklą, kuria anksčiau minėtiems universitetams buvo suteiktas biudžetinės įstaigos ir viešosios įstaigos statusas. Turime pagrindo teigti, kad Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetai vykdo *universiteto veiklos tęstinumą*. Pavyzdžiui, Helsinkio universitetas buvo įsteigtas 1849 m., o universiteto statusas suteiktas 1908 metais.

Autorės siūlomi universiteto veiklos įvertinimo rodikliai ir ataskaitos

Klausimas, kodėl universiteto metinėje finansinėje atskaitomybėje – išlaidų samatų vykdymo balanse *intelektualaus turto* eilutė tuščia. Nesuprantama, kodėl iki šiol neįvertinti mokslininkų intelektualaus darbo produktai? Šiuo atveju valstybės universiteto patikėjimo teise valdomo ilgalaikio turto pastatų vertė galbūt sudarytų tik 10 proc. intelektualaus turto vertės?

Intelektualaus turto vertė turėtų būti svarbiausias rodiklis, vertinantis mokslo ir studijų institucijos atitiktį universiteto statusui.

Universitete dėstytojas dirba ne mokslinį, bet atitinkantį savo turimam mokslinei kompetencijai pedagoginį profesoriaus, docento, lektoriaus arba asistento darbą. Mokslinių idėjų įgyvendinimui universitete įprastai vadovauja aukščiausios kompetencijos dėstytojas – profesorius. Studijos organizuojamos mokslinių tyrimų ir mokslinės eksperimentinės plėtos pagrindu.

Rodiklis *profesorių lyginamasis svoris* galėtų įvertinti universiteto teisę organizuoti studijas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos pagrindu. Pavyzdžiui, tai galėtų daryti valstybinis universitetas, pedagogų struktūroje turintis 30 proc. profesorių. Helsinkio technologijos universitete šis santykis – 40 proc.

Iki šiol viešai nediskutuojama, ar universiteto pagrindinis tikslas neturėtų būti išimtinai mokslininkų, bet ne aukščiausios profesinės kvalifikacijos specialistų rengimas. Neteikiami mokslo bakalauro ir mokslo magistro laipsniai. Profesinį bakalauro laipsnį teikia kolegijos. Jį išsigijusieji tęsti magistrantūros studijų universitete neturi galimybių. Šiuo atveju neekonomiškai naudojami valstybės biudžeto asignavimai.

Valstybinio universiteto teikiamos visuomenei ir tarybai veiklos ataskaitos turėtų būti:

- *universiteto biudžeto* tikslinės paskirties fondų įvykdymas;

- *pedagoginio personalo skaičius* (planinis ir faktiškas) ir jų *kompetencija*;

- *bendras absolventų skaičius*, iš kurių

- *įsidarbinusiųjų* po bakalauro studijų (nurodant ūkio šaką),

- *tesiančiųjų studijas* universitete.

Universiteto taryba turėtų įvertinti gauto finansavimo likučio lėšų panaudojimo pagal tikslinę paskirtį prioritetus. Tik taupus ir efektyvus lėšų naudojimas užtikrina veiklos tęstinumą. Savivalda įgyvendinta tada, kai pats save išlaikais. Pavyzdžiui, profesorius iš mokslinės tiriamosios ir eksperimentinės veiklos uždirba tiek lėšų, kad jas išsivindamas gali padengti savo mokslinio darbo ir doktorantų rengimo išlaidas.

1998 m.		2008 m.		dinamika, proc.					
Universiteto santrumpa	studentų skaičius	finansavimas, tūkst. Lt		studentų skaičius	finansavimas, tūkst. Lt		studentų skaičius, %	finansavimo	
		iš viso	1 stud.		iš viso	1 stud.		iš viso, %	1 stud., %
KMU	3184	37018	11,63	4984	77078	15,47	157	208	133
KTU	13261	59025	4,45	17386	147308	8,47	131	250	190
KU	4463	26970	6,04	9273	47859	5,13	208	177	85
LKA	550	15129	27,51	376	0		68	0	0
LKKA	2084	6888	3,31	2507	15988	6,38	120	232	193
LMA	1072	13793	12,87	1157	23002	19,88	108	167	155
Mykolo Romerio	3222	29403	9,13	17765	42267	2,38	551	144	26
LVA	862	6297	7,31	1709	22928	13,42	198	364	184
LZUU	5113	23604	4,62	7289	41722	5,72	143	177	124
ŠU	5644	15656	2,77	11827	49518	4,19	210	316	151
VDA	1256	10768	8,57	2120	29580	13,95	169	275	163
VGTV	8472	40127	4,74	15549	114854	7,39	184	286	156
VPU	7486	30878	4,12	11684	54522	4,67	156	177	113
VU	14069	72354	5,14	24937	180281	7,23	177	249	141
VDU	3795	21130	5,57	8642	46834	5,42	228	222	97
Iš viso	71349	372022	5,21	137205	816661	5,95	192	220	114

Duomenų šaltinis: Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga, Statistikos departamento ataskaita, Švietimas, Verslo Žinios, 2007, Nr. 132-535.

Valdymo struktūros tobulinimo priemonės

Valstybinio universiteto valdymo struktūroje, visų pirma reikėtų atskirti *mokslinius*, pavyzdžiui, chemijos, biomedicinos fakulteto, genetikos laboratorijos padalinius nuo *studijų*: administravimo, vadybos, teisės fakulteto padalinių.

Pedagoginį darbą reikėtų organizuoti fakultetuose, o mokslinį tyrimą ir eksperimentinę plėtrą – katedrose, laboratorijose ir mokslo centruose (institutuose) įsteigtose darbo vietose, kurios būtų skiriamos administratoriaus pagal sudarytą grafiką visiems norintiems eksperimentuoti laisvu nuo pedagoginio darbo laiku dėstytojams. Dėstytojo mokslinis darbas, kuriam turėtų būti skiriama 30 proc. darbo laiko, turėtų būti aiškinamas kaip

mokslinės kompetencijos tobulinimas, bet ne papildomas darbas. Etatų skaičių reikėtų apskaičiuoti ne pagal studentų, bet pagal studijų modulių akademinį valandų skaičių.

Valstybės biudžeto asignavimus ir studentų pinigus taupančios priemonės:

- sutrumpinti bakalauro studijas nuo 4 iki 3 metų;
- sutrumpinti doktorantūros studijas nuo 4 iki 3 metų.

Priėmimas studijuoti

Turbūt nė vienoje pasaulio valstybėje nėra tokios tvarkos, kad priėmimą į visus valstybės universitetus *centralizuotai organizuotų* dvi priėmimo komisijos (veikiančios KTU ir VU patalpose), o abiturientai vidutiniškai rinktųsi 13 studijų programų nežinodami, į kurį uni-

versitetą pateks. Bendras priėmimas – tai tas pats, kaip priimti darbuotoją į darbą be pokalbio. Universitetai šiuo atveju nušalinti nuo tinkamo jų universiteto studijų programai abituriento pasirinkimo. Didžiausia žala abiturientui – pagal atestato vidurkį patekusiems į atsitiktinę, Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos pagal atestato vidurkį apskaičiuotą ir jam paskirtą vietą, bet ne studijuoti pasirinktame konkrečiame universitete.

Universitetų finansavimo dinamika ir studijų kokybės gerinimas

Per 10 metų Vyriausybė nuolat didino valstybinių universitetų finansavimą, sudarydama sąlygas studijų kokybei gerinti. Nesant duomenų apie dėstytojų etatų ir faktiškai

dirbančiųjų skaičių negalima atlikti ekonominės analizės. Visų universitetų finansavimas augo sparčiau, išskyrus Mykolo Romerio, Klaipėdos ir Vytauto Didžiojo, todėl galima teigti, kad lėšų trūkumą studijų kokybei gerinti koregavo patys universitetai.

Studijų kokybės gerinimo pagrindai – dėstytojų *mokslinė kompetencija* ir mokslinių tyrimų *infrastruktūros*, vykdančių inovacinius projektus, gerinimas. Jeigu universitetai rengia ir dažnai vykdo ne inovacinius, bet žmogiškųjų išteklių plėtros projektus, kurių didžioji lėšų dalis skiriama pedagoginio ir kito personalo kvalifikacijos tobulinimui bei mokslo darbuotojų darbo užmokesčiui, šios padėties pasikeitimas – išimtinai universiteto, bet ne valstybės kompetencija. Be to, studijų kokybės pažangai didelės įtakos turi ir vyraujantis profesorių *požiūris*, kad

uždirbtų lėšų už mokslinės veiklos rezultatus arba projektų vykdymą dalis yra vykdytojų, o ne universiteto nuosavybė, todėl universitetų mokslinių tyrimų infrastruktūros būklės padėtis keičiasi nežymiai ir lėtai. Pavyzdžiui, papildomas darbo užmokestis, išskyrus nurodytą darbo sutartyje, ES universitetuose profesoriui nemokamas, lėšos, uždirbtos vykdančių projektus, yra universiteto nuosavybė.

Valstybinio aukštojo mokslo sistemos optimizavimas

Aukštojo mokslo sistemos optimizavimas turėtų būti aiškinamas kaip mokslo institutų, kolegijų, gimnazijų integravimas į valstybinių universitetų struktūrą, bet ne atskirų universitetų susijungimas, dėl kurio sumažėtų tik rektorių skaičius.

Tokie skirtingi ir svarbūs mano gyvenime (5)

Atkelta iš 6 p.

žinių bagažo negali išgyventi. Štai kokia bėda. Vakarų universitetuose dabar lituanistikos ir net baltistikos tyrinėjimų atoslūgis. Praėjo XIX a. mokslininkų laikai, kai kiekvienas save gerbiantis kalbininkas privalėjo išmokyti lietuviškai, nes tai buvo patikimas raktas į kalbų mokslą, pirmiausiai į lyginamąją kalbotyrą.

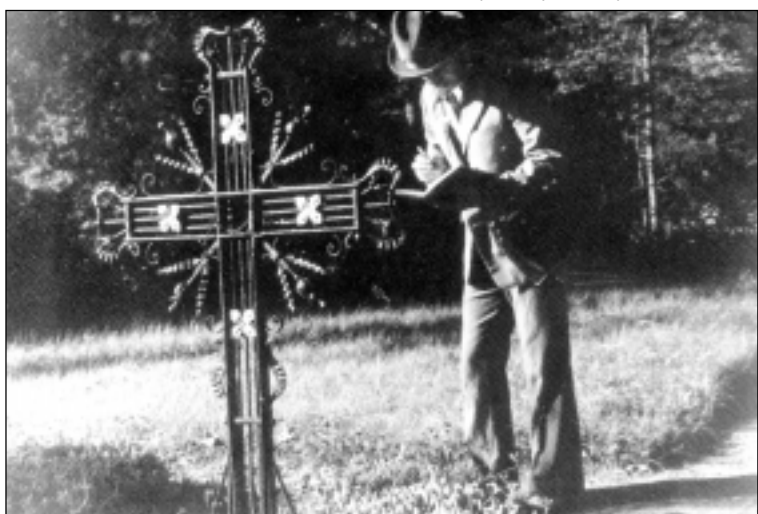
Matyt, atėjo kitų raktų laikai?

Atėjo, ir dar kokių. Lietuvaiteis protingos ir patrauklios moterys, jas noriai į žmonas ima užsieniečiai. Antai kalbininkė humanitarinių mokslų dr. Jolanta Gelumbeckaitė iškėlė, dabar dėsto Frankfurto prie Maino universitete, yra privatdocentė. Sulaukė net dvynukų. Ar blogai?

Neblogai, bet ar labai gerai nedrįstu atsakyti.

Ji atliko išsamią studiją apie XVI a. lietuvišką rankraštinę Wolfenbüttelio postilę ir parengė faksimilinę teksto publikaciją. Rankraštinė knyga pavadinta pagal dabartinio laikymo vietovę – Volfenbiutelį (Wolfenbüttel), kur buvo Braunschweigo-Lüneburgo kunigaikščio rezidencija. Iš lietuvių pirmasis šį rankraštį tyrė Vilius Gaigalaitis. Paskatintas Karaliaučiaus universiteto rektoriaus prof. Adalberto Bezzenbergerio, jis parengė ir postilės kalbos klausimą 1900 m. apgynė disertaciją filosofijos daktaro laipsniui įgyti. Netrukus ji buvo publikuota ir autoriui pelnė mokslo pasaulio pripažinimą. Apie kolegės Jolantos veikalą pažadėjau parašyti recenziją, tad iš Frankfurto gavau jo egzempliorių. Monumentalus leidinys. Baiminuosi, kad ėmiausi per sudėtingos užduoties.

Kuo mums ši postilė svarbi?

Domas Kaunas fiksuoja užrašus ant senųjų kryžių

Tremtiniai lietuvių jaunuoliai prie Martyno Jankaus kapo. Kairėje – jo anūkas Endrius Jankus. Flensburgas, 1946 m.

Pirmiausiai tuo, kad tai didžiausias iki Jono Bretkūno lietuvių kalbos rankraštinis paminklas, protestantiškų pamokslų rinkinys. Tokiam kaip aš, jis yra ir lietuviškos rankraštinės knygos kultūros paminklas. Tai dviejų dalių veikalas, tekstai – įvairių autorių. Pirmiesiems Prūsijos lietuviškųjų parapijų kunigams reikėjo tekstų pamokslams, kuriuos jie patys pagal vokiečių teologus ir rengė, geresnius nurašinėjo vienas iš kito, o kažkas galiausiai tuos tekstus sutelkė į vieną rinkinį.

J. Gelumbeckaitė ne vienus metus dirbo prie šio veikalų transkribavimo, tyrė šaltinius ir pagal sukauptą medžiagą parašė didelės išliekamosios svarbos mokslo darbą. Jis skelbiamas dviejuose tomuose. Didesniajame įdėta teksto faksimilė, jo transkripcija ir rašybos paaiškinimai, mažesniajame – studija, komentarai, išsamus šaltinių ir literatūros sąrašas. Dėl didelės apimties ir aukštos poligrafinės kokybės veikalas kainavo gražų pinigą. Jį leido garsioji mokslinės literatūros Harrassowitz'o leidykla Wiesbadene, rėmė Fritzo Thysseno fondas. Lietuvoje tokios turtingos kišenės, ypač šiais laikais, vargu ar rastume.

O kas šios postilės sudarytojas?

Kas sudarytojas – nežino niekas, tai anoniminis veikalas. Tik antraštiniame lape įrašyta kunigo Mikelio Sapūno pavardė. Bet tyrinėtojai mano, kad jis buvo vienas iš šio rankraštinio veikalų savininkų, įsiamžinęs savo autografu. Aišku, kad knyga buvo surasta Prūsijoje ir, greičiausiai, Karaliaučiuje įrišta į oda. Viršelyje įspausiti gausūs XVI a. būdingi ornamentai, dar vieno kunigo, Jono Bylaukio, pavardė ir 1574 metai. Ne visai aišku, kaip knyga atsidūrė Wolfenbüttelyje. Tačiau niekas neginčija, kad tai atsitiko dėl hercogo Au-

gusto pomėgio knygoms. Jis buvo prisiekęs bibliofilas, negailėjęs laiko ir pinigų, todėl naudodamasis knygų pirklių-agentų tinklo paslaugomis sukauptė didelę ir vertingą biblioteką. Manau, kad jis gaudavo ir daug dovanų, nes kiti kunigaikščiai ir didikai jomis siekė draugystės ir palankumo. Spėju, kad mūsų laikus pasiekusi lietuviškoji Volfenbiutelio postilė greičiausiai yra iš dovanų kategorijos. Iš įrašo kataloge J. Gelumbeckaitė nustatė, kad knyga hercogui atiteko 1648–1649 metais. Savo mirties valandą 1666 m. monarchas paliko 135 tūkst. pavadinimų leidinių įvairiomis kalbomis biblioteką. Tiems laikams toks skaičius – pri-trenkiantis.

Biblioteka ipėdinių buvo gausinama keletą amžių. Ji plėtėsi, reikalavo naujų patalpų ir rūmų. Gavo ko reikėjo, niekada nebuvo skriaudžiama. Toje Braunšveigo kunigaikščių rūmų bibliotekoje Volfenbiutelio bibliotekininku dirbo didysis Gotfrydas Vilhelmas Leibnicias. Ir šandien biblioteka rūpinamasi aukščiausiu lygiu. Šalia rūmų buvo kareivinės ir arsenalas, tad vokiečiai nepagalėjo pinigų ir tuos senovinius pastatus pavertė saugyklomis, skaityklomis, konferencijų sale, mokslininkų viešbučiu ir kitomis patalpo-

mis. Teko ten būti prieš rekonstrukciją ir po jos – sunku atpažinti kaip viskas pasikeitė. Labai įspūdinga. Biblioteka orientuota į vokiečių ir kitų Europos šalių senuosius leidinius. Iki krizės jiems buvo telkiamos didelės mokslinių tyrimų pajėgos. Lėšų negailėta užsienio tyrinėtojų finansavimui ir darbų leidybai.

Labai norėjau šioje bibliotekoje padirbėti ir postilės rankraštį rankose palaikyti, tad mokslo darbo tikslu išsirūpinau šiek tiek lėšų ir nuvykau. Prie rankraščio gerą pusdienį sėdėjau. Aš į jį žvelgiau kaip į Mažosios Lietuvos knygos paminklą. Perverčiau lapą po lapo, žymėjau pastebėjimus, skaičiau marginalijas, žvelgdamas į lapus prieš šviesą ieškojau vandenženklų, bibliotekininkui leidus dariau viršelio ornamentikos trynę. Grįžęs parašiau nedidelį straipsnį. Šios išvykos į Volfenbiutelį sustiprino įsitikinimą, kad mums reikia nuolat galvoti, kaip pasinaudoti atviro ir palankaus pasaulio galimybėmis.

Bet su savo knygomis kad ir į Vakarų Europą neišsiveržiame. Kodėl? Europai Lietuva neaktuali?

Nerandame lėšų ir dalykų, kuriais galėtume nuolat dominti, pritraukti Vakarų tyrėjus ir skaitytojus. Pagaliau mūsų naujoji knyga greičiausiai būtų per brangi užsieniečiams, nes ji turi didoką savikainą. Štai Vokietijos knygų leidyba ir spaudos pramonė yra taip išvystyta, ištobulinta, iki grašio apskaičiuoti kiekvieno leidinio kaštai, pelnas, kad tik stebėtis tenka. Mums į tą rinką įsiveržti kol kas būtų sunku, gal ir neįmanoma. Ką ne ką mums mūsų leidyklos išleidiu, ir tai, jeigu pasiseka gauti valstybės paramą. Taip pat egzistuoja kitas faktorius: šalys saugo savo rinkas ir savo verslo interesus.

Geriau sukliki Rytus, į slavų kraštus?

Veržtis reikia visur, kur tik įmanoma. Juk ir modernios spaustuvės (pavyzdžiui, Lietuvos ryto) gal tik dalį produkcijos spausdina Lietuvai. Visa kita – daugiausia spalvotoji periodika, skirta Rusijai. Ir taip auga Lietuvos verslininkų kapitalas. Bet tai gamyba, o ne leidybos reikalai. Su savo leidiniais patekti į kitas šalis – dar neįveikta užduotis. Lemia ištekliai ir gebėjimai brautis per konkurencijos barjerus. Bet stengtis privalome.

Kalbėjosi Gediminas
Zemlickas

Mintys apie LŽI Kaltinėnų bandymų stoties perspektyvą

Susiklosčius aplinkybėms bent vienam mėnesiui turėjau nutraukti darbo sutartį su Lietuvos žemdirbystės institutu (LŽI). Kovo viduryje direktoriui įteikiau prašymą dėl atleidimo iš užimamų pareigų nuo kovo 31 dienos. Tai nebuvo netikėtas prašymas – apie tai direktorių informavau dar praeitų metų pabaigoje. Prieš atvykstant į Kaltinėnų bandymų stotį direktoriaus įsakymu sudarytai LŽI tarybos komisijai, tarybos pirmininkas paprašė paruošti pažymą apie bandymų stoties perspektyvą. Ją pateikiu šiek tiek priederintą prie publikacijos formato.

Bandymų stoties darbų tematika. Pagrindinė Lietuvos žemdirbystės instituto Kaltinėnų bandymų stoties specializacijos kryptis – fundamentiniai dirvosauginiai (dirvožemio erozijos) tyrimai. Jų pagrindu turime parengę ir plačiai propaguojame antierozinių agropriemonių sistemą, kurią palaipsniui tobuliname. Svarbiausi bandymų stoties mokslinio tyrimo darbai sudaro LŽI mokslinio veiklos plano 1-os programos: *Antropogeninio poveikio dirvodaros raidai monitoringas, optimalaus gamtinių resursų panaudojimo prognozavimas ir dirvožemio apsaugos priemonių tyrimas* tema: *Eroduotų dirvožemių derlingumo parametrų kintimas ir jų atstatymo moksliniai pagrindai*.

Bandymų stoties darbų indėlis švietimui ir gamybai Lietuvoje. Dauguma bandymų stotyje daromų tyrimų yra fundamentiniai darbai, sprendžiantys globalias dirvožemio apsaugos problemas: dirvožemio ardymo stabilizavimą, maisto medžiagų horizontalią (nuoteka nuo kalvų į kanalus, upelius, upes bei uždarus vandens telkinius) ir vertikalią (dirvožemio profiliu gilyn iki gruntinio vandens) migraciją, bioįvairovės išsaugojimą agrariniame kraštovaizdyje. Visi tie darbai yra glaudžiai susieti ir su konkrečių ūkininkavimo būdų tyrimu esant sudėtingoms kalvoto reljefo sąlygoms. Regiono ūkininkams yra labai aktualios bandymų stoties parengtos rekomendacijos dėl antierozinių sėjomainių, našių, įvairaus ankstyvumo žolynų parinkimo ir jų atnaujinimo, tręšimo ir kalkinimo derinimo, žemės dirbimo minimalizavimo panaudojant efektyvius herbicidus ir netradicinius žemės dirbimo padargus, tarpinių augalų auginimo dirvožemio ardymo sumažinimui rudens ir pavasario laikotarpiu.

Mūsų parengta antierozinių agropriemonių sistema apima stačiausių kalvų apželdinimą skirtingo naudojimo laiko produktyviais žolių mišiniais, antierozinių sėjomainių optimizavimą, kalkinimo ir tręšimo derinimą, beverstuvinio bei minimalaus žemės dirbimo, augalinių liekanų racionalų panaudojimą ir tarpinių augalų auginimą. Tais klausimais straipsnius publikuojame ne tik prestižiniams pripažintuose leidiniuose, pavyzdžiui, *Žemės ūkio mokslai, Ekologija, Žemdirbystė-Agriculture* ir kt. mokslinių darbų leidiniuose, bet ir mūsų veikloje pastaraisiais metais nevertinamuose žurnaluose: *Žemės ūkis, Mano ūkis*, taip pat laikraščiuose. Organizuojame ir dalyvaujame kitų organizuojamose konferencijose, seminaruose, kursuose, lauko dienoje, kur tiesiogiai bendraujame su ūkininkais ir žemės ūkio specia-

listais. Pernai patys organizavome tarptautinę konferenciją Lietuvoje geotekstilės panaudojimo stačių industrinių šlaitų ir Baltijos pajūrio kopų apsaugai nuo ardymo, daug prisidėjome prie tarptautinės GREEN 5 konferencijos organizavimo Vilniuje, organizavome du seminarus Šilalės rajono žemdirbiams. Kasmet su mūsų tyrimais susipažįsta ir praktinius darbus atlieka Kauno žemės ūkio bei Klaipėdos universitetų magistrantų grupės, pasirašyta bendradarbiavimo sutartis ir su Šiaulių universiteto socialinių mokslų fakultetu.

Finansinių problemų spaudžiami jau prieš šešerius metus nutraukėme antierozinių sėjomainių palyginimo skirtingo statumo šlaituose tyrimus, vietoj jų paliekame daug mažesnės apimties balkšvažemių ir pradžiažemių erozijos monitoringo

Habil. dr. Benediktas Jankauskas ir dirvotylininkas prof. Algirdas Juozas Motuzas

tyrimus. Nepaisant to, labai stokojame lėšų augalinės produkcijos ir dirvožemio mėginių tyrimams, be kurių neįmanomas gilesnis tyrimo duomenų panaudojimas tiek Lietuvoje, tiek ir tarptautiniu lygiu. Kurį laiką tą spragą pavyko užpildyti gaudant Lietuvos fondų paramą COST 534 veiklai plėsti. Nuo šių metų tokios paramos nebegausime, todėl labai svarbu ieškoti kitokių papildomo finansavimo šaltinių. Vienu iš tokių gali tapti jungiamasis į programą EUREKA – tai šių metų vasario 18 d. atsiskaitant už COST 634 veiklą pasiūlė Tarptautinių mokslų ir studijų programų plėtros agentūros specialistai. Laukiame, kada prasidės Nacionalinė mokslų programa EKO-DARNA, į kurią įtraukti antieroziniai Kaltinėnų bandymų stoties tyrimai, beje, kiek man žinoma, vieninteliai iš žemdirbystės instituto sistemos. Labai laukiame ir užsakovų darbų. Tokiais galėtų būti pavyzdinių antierozinių agropriemonių kalvoto reljefo dirvožemiams parengimas, specifinių žemės dirbimo, tręšimo ar herbicidų naudojimo, kai kurių ypač nepageidaujamų ir sunkiai naikinamų piktžolių išplitimo ir kontrolės tyrimai. Deja, bandymai siūlyti tokio tipo užsakomuosius tyrimus Žemės ūkio ministerijai dažniausiai lieka neišgirsti, o gal ministerijos net nepasiekia. Todėl užsakomuosius tyrimus pavyksta gauti per Šilalės rajono savivaldybę ir tik simboliškus – tiesiogiai iš ūkininkų.

Bandymų stoties tarptautiniai darbai. Bandymų stoties tyrimų svarba išeina už Lietuvos ribų, nes turime gilią tarptautinio bendra-

darbiavimo tradicijas. Nuo 1997 m. esame tarptautinės geosferos-biosferos programos *Globalinė kaita ir Žemės ekosistemos (IGBP/GCTE)* dalyviai. Kartu su Jungtinės Karalystės Volverhamptono universitetu 2002–2003 m. darėme Anglijos *The Leverhulme* fondo finansuotą projektą *Anglies fiksacija Lietuvos dirvožemiuose*. 1998–1999 m. turėjome NATO/CCMS bendradarbiavimo grantą, o 2001–2006 m. su Klaipėdos universitetu vykdėme NATO/CCMS projektą *Kraštovaizdžio mokslų panaudojimas aplinkos vertinimui*. 2004–2008 m. dalyvavome Europos Sąjungos COST 634 veiklos programoje *Išorinis ir vidinis aplinkos poveikis vandens nuotėkiui ir erozijai*, o 2007–2008 m. vykdėme Jungtinių tautų vystymo programos, Pasaulio aplinkos fondo, Mažųjų projektų programos projektą *Agro-*

publikacijomis, tarp kurių, be jau minėtų, buvo publikacijos žymiuose pasaulio moksliniuose žurnaluose, knygose, mokslinių straipsnių rinkiniuose. Pavyzdžiui: Jankauskas B. *Modelling of Terrestrial Erosion and Change of Soil Features under Soil Erosion on the Hilly Relief of Lithuania*, „International Archives of Photogrammetry and Remote Sensing“ (2000, The Netherlands); Jankauskas B., Jankauskienė G. *Erosion-Preventive Crop Rotations for Landscape Ecological Stability in Upland Regions of Lithuania*, „Agriculture, Ecosystems and Environment“ (2003, The Netherlands); Jankauskas B. ir kt. *Erosion-Preventive Crop Rotations and Water Erosion Rates on Undulating Slopes in Lithuania*, „Canadian Journal of Soil Science“ (2004, Canada); Jankauskas B. ir kt. *A Comparative Study of Soil Organic Matter Content in Lithuanian Eutric Albeluvisols and the Development of Transfer Functions for Associated Analytical Methodologies*, „Geoderma“ (2007, The Netherlands); Jankauskas B., Otabong E. *Combined N, P, K Fertilization and Liming Maximises Crop Productivity of Acid Loams in Lithuania*. „Acta Agriculturae Scandinavica, Section B, Soil & Plant Science“ (2004, Sweden); Jankauskas B. ir kt. *International Comparison of Analytical Methods of Determining the Soil Organic Matter Content of Lithuanian Eutric Albeluvisols*, „Communication in Soil Science and Plant Analysis“ (2006, USA); Jankauskas B., Fullen M. A. *Soil erosion and conservation in Lithuania*. Skyrius knygoje *Soil Erosion in Europe*, (Wiley Press, 2006). Moksl. publikacijos taip pat skelbtos žinomuose periodiniuose leidiniuose: *NATO mokslinių darbų serija, Aplinkos apsauga (NATO Science Series. Environmental Security); Geoekologijos progresas (Advances in GeoEcology); International Journal of Design & Nature and Ecodynamics; Geo-Information for Sustainable Land Management; Sustainable Development and Planning* ir kt.

Bandymų stoties veiklos perspektyva. Manau, reikalinga išlaikyti suformuotą pagrindinę bandymų stoties veiklos kryptį, kuri aplinkosauginiu aspektu svarbi tiek Lietuvai, tiek ir tarptautiniu mastu. Siekdami tobulinti mūsų parengtą antierozinių agropriemonių sistemą, pastaraisiais metais daugiau dėmesio skiriame skirtingos granulimetrinės sudėties dirvožemio šlaitų ardymo problemoms spręsti, antierozinę augalų galią siekiami sustiprinti tirdami tarpinių augalų auginimo, įvairių žemės dirbimo būdų ir herbicidų naudojimo kombinacijas. Praėjusių metų rudenį dr. Irena Kinderienė parengė naujus šiuolaikinių žemės minimalizuoto žemės dirbimo padargų panaudojimo tyrimus. Fundamentiniai dirvosauginiai tyrimai yra ir turėtų likti žemės ūkio ir aplinkosaugos krypties studentų magistrantų studijų objektu.

Turimi fundamentiniai bandymų stoties tyrimai, puikūs tarptautiniai ryšiai ir geri santykiai su keliomis aukštosiomis mokyklomis, Šilalės rajono savivaldybe, pagal esamas sąlygas išlaikyti materiali bazė (laboratorinis-administracinis pastatas, naujai renovuotas bandymų inventoriaus ir grūdų sandėlis, pakankama specialistų kvalifikacija ir

patikimas daugumos pagalbiniu personalo, ypač mechanizatorių, darbas), yra akivaizdžios bandymų stoties stiprybė.

Nemažai pastangų dėjome naujų specialistų paieškai, deja, jos buvo nesėkmingos ir dėl mano, kaip bandymų stoties direktoriaus, vieno akivaizdaus suklydimo, ir dėl instituto administracijos poveikio formuojant neigiamą požiūrį į smulkiuosius instituto padalinius ne tik pačios sistemos (LŽI) viduje, bet ir už jos ribų. Specialistų stygius šiuo metu yra akivaizdžiai didžiausia bandymų stoties silpnoji vieta. Matau dar keletą mūsų silpnųjų vietų, kurių nevardiju dėl geresnės bandymų stoties veiklos perspektyvos.

Kalbėdamas apie bandymų stoties perspektyvą išlieku optimistu. Galvoju apie dvi galimybes:

1. LŽI sistemos viduje (labiausiai tikėtina) ar už jos ribų (mažiau tikėtina) rasti perspektyvų bandymų stoties vadovą. Pasižadėjęs instituto direktoriui (tvirtinau kovo 23 d. bandymų stotį aplankiusiai komisijai ir kovo 31 d. – žemdirbystės instituto tarybai) padėti naujam bandymų stoties vadovui tiek, kiek jam bus reikalinga mano pagalba. Tokiu atveju būčiau galėjęs (buvo – „galėčiau“) svariai prisidėti prie turimų vertingų tyrimo duomenų apibendrinimo, įvairiausio lygio publikacijų parengimo – tam pastaraisiais metais trūko laiko dėl sudėtingo administracinio darbo. Kartu galėjome parengti bent vieną tarptautinį projektą ir deramai pasiruošti artėjančiam bandymų stoties jubiliejui.

2. Nepavykus rasti perspektyvaus pastovaus bandymų stoties vadovo, po mėnesio ar kiek ilgiau, sutikčiau toliau vadovauti bandymų stotčiai dar bent vienus metus tikėdamasis surasti ar „užauginti“ perspektyvų vadovą. Antruoju atveju trūktų laiko duomenų publikavimui, nebūtų pagrindo didesnio tarptautinio projekto planavimui.

Tokius „nueinančiojo“ pamąstymus įteikiau bandymų stotį aplankiusiai komisijai, aukščiau minėtus siūlymus išsakiau Instituto Tarybai.

P.S. Komisija balsų dauguma, man pareiškusi nuomonę, pasiūlė naikinti bandymų stoties kaip instituto filialo statusą prijungiant ją (skyriaus ar sektoriaus statusu) prie Vėžaičių filialo ar Agrocheminių tyrimų centro. Instituto Taryba nutarė palikti bandymų stoties statusą, skirdama vadovauti Vėžaičių filialo direktoriui. Balandžio 1 d. stotyje apsilonkė instituto direktorius Zenonas Dabkevičius ir naujasis bandymų stoties direktorius Stasys Bernotas davė nurodymus, kaip išsaugoti ilgalaikius fundamentinius bandymų stoties tyrimus. Aiškiai supratau, kad mano siūlyta pagalba yra nepageidaujama, tad belieka laukti į stotį atvykstančių naujų darbuotojų. Išties nebūtų sudėtinga tokiu rasti didelės žemdirbystės instituto sistemos viduje, jei tik būtų tinkamas valstybinis požiūris į svarbių mokslinių tyrimų plėtotę.

Skelbdamas šiuos pamąstymus tikiuosi ir jaunų specialistų susidomėjimo labai perspektyviais Kaltinėnų bandymų stoties tyrimais.

Benediktas Jankauskas, buvęs Kaltinėnų bandymų stoties direktorius

VINCAS KUDIRKA

ir šiandien mums reikalingas kaip niekad

Atkelta iš 7 p.

Valstybės projekcijos autorius

Sudėtingi santykiai su klasikais. Kiek šiandien mums V. Kudirka išlieka aktualus? Veidrodėlio metafora labai vykusi ir aktuali, bet ne visos XIX a. pab. aktualijos ir šiandien mums svarbios. Kita vertus, už klasiškus privalome jausti ir tam tikrą atsakomybę, nepamiršti ir jų patirtimi pasiremti. Vienu atveju klasikai lyg ir nesensta, bet juk istorinis laikas keičiasi, atneša vis naujų aktualijų. Ar V. Kudirka daugiau buvo pozityvistas, publicistas, kūryboje perteikęs savo gyvenamajam metui svarbius gyvenimo reiškinius, o gal daugiau menininkas, įprasminęs visuotines bendrasias žmogiškas vertybes, kurios nepavaldžios bėgančiam laikui?

Sudėtinga atsakyti, nes pats Vincas Kudirka – sudėtinga asmenybė. Jei klausiate mano nuomonės, kiek šiandien aktualios mūsų praeities asmenybės, jų aktualumą savo gyvenamajam metui vertinčiau kaip tų kūrėjų privalumą. O kuo šiandien iš jų kūrybos galima remtis, rodo išliekamąją tos kūrybos vertę. Visa kultūra vertinama šiuo požiūriu.

V. Kudirka – tai devynių talentų žmogus. O visas jo veiklos tikslas – valstybės projekcija. V. Kudirka projektavo valstybę, būsimą Lietuvą. Jo kūryba labai koncentruota, ne tiek daug parašė literatūros kūrinių, bet tai itin svarūs kūriniai. Antra vertus, nepamirškime, kad jis gyveno tik 40 metų, tad per tą jam lemties skirtą laiką spėjo parašyti labai daug. Rašė iki paskutinės gyvenimo dienos.

Buvo užsimojęs su lietuvių liaudies dainomis supažindinti pasaulį. Nusiveždavo į Varšuvą dainų gaidas ir tekstus, prašydavo, kad jo pažįstami ar nepažįstami kompozitoriai tas dainas harmonizuotų, pritaikytų koncertiniam dainavimui. Net buvo paskelbtos 5 rublių, pasakui 10 rublių premijos už dainos harmonizavimą.

Taigi per liaudies dainas, per kultūrą Vincas Kudirka bandė tiesti Lietuvai kelią į Europą. Siekė parodyti, kad lietuvių tauta dar gyva, neištirpo tarp kitų tautų.

Gaila, kad likimas nesuvedė M. K. Čiurlionio ir V. Kudirkos. M. K. Čiurlioniui tebuvo 24-eri, kai

Danielius Sadauskas gieda M. Mažvydo giesmes Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje

mirė V. Kudirka. Būtent M. K. Čiurlionis lietuvių liaudies dainose matė tą didįjį lietuvių tautos lobį, kurį kada nors Europa turėsianti pripažinti kaip labai savitą ir vertingą muzikinį turtą. V. Kudirka ir M. K. Čiurlionis būtų turėję apie ką padiskutuoti. Ko gero, požiūris į liaudies dainą šiuos kūrėjus būtų suvienijęs bendriems siekiams.

Manau, taip. M. K. Čiurlionis yra pats lietuviškiausias iš profesionalių to meto kompozitorių.

Jo kūryboje, kad ir preliuduose, skamba lietuvių liaudies dainų temas, jau nekalbant apie tai, kad visa M. K. Čiurlionio muzikinė kūryba peraušta svajingu lietuviškumu, kurį bemat pajuntame klausydamiesi jo kūrinių.

M. K. Čiurlionis rėmėsi lietuvių liaudies dainomis ir tvirtino, kad iš šios dirvos išaugęs profesionali lietuvių kultūra. Gili įžvalga pasitvirtino.

Patys mūsų aptariami kūrėjai – Čiurlionis, Kudirka ir daugelis kitų nepaminėtų savo sielą turtino liaudies dainomis, tautosaka ir iš viso to patys augo kaip profesionalūs menininkai. Žinoma, ne be profesionalų, iš kurių mokėsi, įtakos. Šiandien jų pačių kūryba turtina mūsų sielas, kai suvokiame tos kūrybos grožį, išskirtinumą ir išliekamąją vertę.

Dar senovės egiptiečiai pastebėjo, kad reikia mokytis iš savo tėvų, nes jie jau praėjo kelius, kuriuos vaikams dar teks minti.

Šią išmintį gali suprasti tik žmogus, gerokai pažengęs tais „tėvų“ takais, jaunam ir veržliam protui kaip tik norisi eiti dar nepramintais takais. Ši priešybė kova ir yra pažangos laidas.

V. Kudirkos ir M. K. Čiurlionio amžininkai impresionistai ar ne Pisaro lūpomis deklaravo, kad Luvrą reikia sudeginti, nes senasis akademinis menas trukdąs plisti naujai kultūrai. Iš to kilo naujos srovės, bet kultūros ir meno misija nepakito.

Esame susitapatinę su Lietuvos himnu

Į V. Kudirkos jubiliejinius metus Jūs pats atėjote ne su deglu, skirtu klasikų paveldui deginti, bet su dovana Vincui Kudirkai ir tautai. Tai kompaktinė plokštelė, kurios turinį gera proga dabar pakomentuoti.

Plokštelėje pateikti du Lietuvos himno variantai. Vienas aranžuotas Rimvydo Racevičiaus, atlieka Lietuvos nacionalinės filharmonijos orkestras (diriguoja Juozas Domarkas) ir Kauno valstybinis choras (diriguoja Petras Bingelis). Tai tam tikras V. Kudirkos *Tautiškos giesmės* muzikinis perdarinys.

Yra ir kitas himno variantas. Ar pastebėjote, kad atliekant Lietuvos himną mažai kas gieda? Todėl, kad

tesitūra labai aukšta – taip autoriaus sukurtas. Mažai kas gali tokiu aukštu balsu giedoti, todėl žmonės dažniausia nutyla, o jei gieda, tai žemesnėje patogesnėje tesitūroje vienu balsu – pačią melodiją. Mums kilo mintis padainuoti taip, kaip žmonės gieda, o vyrų choro *Vytis* dirigentas Tadas Šumskas pasiūlė man lyrinę dalį giedoti solo. Žmonėms bus patogiau giedoti himną. Vadinas, pirmąjį himno variantą pateikėme klausymui, o antrąjį – giedoti visiems kartu.

Plokštelės dėklo viršelyje yra tokie žodžiai: „Atimk iš žmogaus sielą, jis nebebus žmogus. Atimk iš Lietuvos Vinco Kudirkos himną ir, rodos, ji nebebus Lietuva.“ Esame susitapatinę su Lietuvos himnu.

Nebūtų „Tautiškos giesmės“, giedotume Juozo Naujalo „Lietuva brangi“ (Maironio žodžiai) arba Juozo Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“ (Ksavero Sakalausko-Vanagėlio žodžiai).

Kai 1918 m. paskelbta Lietuvos nepriklausomybė, buvo svarstoma daug kūrinių, kurie tiktų Lietuvos himnui. Tai ir Maironio *Lietuva brangi*, *Kur bėga Šešupė*, *Lietuviais esame mes gimę* (Jurgio Zauerveino žodžiai), buvo siūloma Antano Barausko *Nu, Lietuva, nu Dauguva* ir jūsų minėta *Kur giria žaliuoja*.

Kas lėmė Vinco Kudirkos „Tautiškos giesmės“ pasirinkimą?

Manau, nulėmė ne tiek muzika,

kiek žodžiai, labai prasminga tekstinė projekcija, kur kiekvienas žodis daug vertas.

Plokštelėje pristatome Vinco Kudirkos instrumentinę muziką, jo harmonizuotas liaudies dainas. Instrumentinė muzika smuikui ir fortepijonui, V. Kudirkos parašyti valsai, jau mūsų laikų kompozitorių pritaikyti orkestrui. Kompozitorius Kęstutis Makačinas penkis kūrinius – mazurkas, valsus, polkas – pritaikė Lietuvos nacionaliniam radijo ir televizijos orkestrui. Kad būtų įvairiau, kai kuriuos V. Kudirkos kūrinius atlieka *Sutartinė*. Juos ansamblui pritaikė Pranas Tamošaitis. Liaudies dainą *Linksma pavasario atėjo diena* balsui ir fortepijonui papildė fleita.

Ši kompaktinė plokštelė pakankamai spalvinga, nes V. Kudirkos dainas atlieka net penki chorai – Šiaulių *Polifonija*, Lietuvos radijo vaikų choras, Kauno valstybinis choras, *Vyčio* choras, taip pat Lietuvos radijo choro vyrų grupė.

O satyros, be kurių sunku išsivaizduoti V. Kudirkos kūrybą?

Satyras dainuoju pritariant fortepijonui ir klarnetui. Kompaktinė plokštelė pajavairina pasikviesdamas aktorius, kurie skaito įvairius kūrinius, taip giliau atskleidami jų prasmę. Aktorius Ferdinandas Jakšys skaito ištrauką iš Mailos Talvio romano *Dvi meilės*, kuriame autorė pateikia Vinco Kudirkos paveikslą. Tekstą lydi V. Kudirkos valsai atliekami smuikininko P. Kuncos ir pianisto E. Ignatonio. Aktorius Vytautas Širka be V. Kudirkos eilėraščių skaito Jono Basanavičiaus prisiminimą, kaip jis su V. Kudirka važiuo iš Marijampolės į Vilkaviškį ir kaip Basanavičius užtraukė *Augin tėvas du sūneliu*. Tai chrestomatinis atsitikimas, aprašytas ir Basanavičiaus, ir Kudirkos, bet pačios dainos skaitytojai gal nelabai prisimena, todėl šią dainą dainuoju pritariant chorui *Vytis*. Klausytojas kompaktinėje plokštelėje išgirs ir pianistus Jūratę Šleinytę bei Justina Bruzga.

Kaip plokštelėje pateikiamus muzikos kūrinius įrašinėjote: koncerto metu ar studijoje?

Daugiausia įrašinėta Lietuvos radijo studijoje, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje ir Lietuvos kompozitorių sąjungoje.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Dėkoja

Gerbiamas Lietuvos mokslų akademijos (LMA) prezidentė, akademike, prof. Zenonai Rokai Rudzikai, JAV lietuvių bendruomenės krašto valdybos pirmininko Vytauto Maciūno, Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos pirmininkės Reginos Narušienės ir mano vardu norime padėkoti už gražų, prasmingą ir turiningą bendradarbiavimą Jūsų LMA prezidento kadencijos metu. Mūsų nuomone, tai buvo vienas nuoširdžiausių, nadingiausių ir šilčiausių bendravimo laikotarpių. Jūsų dėmesys, rūpestis ir pagalba išsivijęs mokslo reikalams bei visuomet atviros Lietuvos MA durys ir noras mus išklausyti

niekada nebus pamiršti. Aš noriu padėkoti už Jūsų atsidėjimą ir milžinišką darbą organizuojant, sutelkiant reikiamą paramą Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumams. Tikiuosi, kad ir ateityje galėsime kreiptis į Jus kviečiant pasisakyti vienu ar kitu klausimu arba paprašyti patarimo.

Linkiu Jums sėkmės visuose tolimesniuose darbuose už akademijos ribų, didžiųjų mokslinių pasiekimų ir geros sveikatos.

Pagarbiai

Dr. Stasys Bačkaitis
JAV LB krašto valdybos
vicepirmininkas

M. K. ČIURLIONIUI SKIRTAS VAKARAS

Lenkijoje, Markų kultūros centre, gegužės 10 d. vyko Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui skirtas vakaras *Trys mūzos – tapyba, muzika ir poezija*.

Programoje svarbiausius šio menininko gyvenimo ir kūrybos etapus pristatė Čiurlionio draugijos Lenkijoje narė Jadwiga Siedlecka-Siwuda. Pianistė Irena Podobas atliko kompozitoriaus kūrinius fortepijonu, poetas Romualdas Mieczkowski skaitė lietuvių ir lenkų poetų, kuriuos įkvėpė kompozitoriaus kūryba, eilėraščius.

Vakaro metu lenkų dailininkas ir menotyriminkas Jacekas Antoni Zielinski skaitė pranešimą *Naujas*

erdvės vaizdavimas M.K. Čiurlionio tapyboje ir pristatė savo meninę tapybą, kuriai įtakos turėjo M. K. Čiurlionio kūryba.

Buvo inauguruotas Markų kultūros centro sukurtas specialus interneto tinklalapis www.mokmarki.pl/salon/hold/ciurlionis, skirtas lietuvių menininkui, beveik trečdaliį gyvenimo praleidusiam Varšuvoje.

Gausiai susirinkusius vakaro svečius pasveikino Lietuvos kultūros atašė Lenkijoje Jurgis Giedrys ir padėkojo kultūros centro darbuotojams už dėmesį bei ilgametį Čiurlionio asmenybės ir jo kūrybos propagavimą.

„Šį vakarą galima būtų pavadinti

preliudiją į po dvejų metų vyksiantį Čiurlionio 100-ųjų mirties metinių minėjimą Lenkijoje.“

Markos – tai miestelis netoli Varšuvos. Šio miestelio Pustelniko rajono gydykloje 1911 m. mirė Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Mieste yra gatvė, pavadinta šio menininko vardu, o savivaldos ir kultūros atstovai siekia, kad šios istorinės gydyklos pastate būtų įkurtas M. K. Čiurlionio kultūros centras.

URM Informacijos ir viešųjų ryšių departamento
Spaudos ir viešųjų ryšių skyriaus informacija

KAS SIEJA SLIBINĄ IR DVIGUBĄJĄ KRYŽIŲ? (6)

Pabaiga, pradžia Nr. 5

Baigiame pašnekesį su JAV gyvenančia Violeta Rutkauskiene, kuri jau 20 metų domisi ir renka medžiagą apie dvigubąjį kryžių ir jo istoriją, Šv. Jurgio ir Slibino (Order of Dragon) ordinas, tyrinėja šių Ordinų sąsajas su Lietuva ir jos valdovais. Šiai temai buvo skirtas jos pranešimas XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume, kuris vyko 2008 m. pabaigoje Čikagos priemiestyje Lemonte.

Nė dienos be radinio

Gerbiamoji Violeta, užteko „Mokslo Lietuvai“ prie šio mūsų pašnekesio 4-osios dalies (ML, 2009 m., Nr. 8) išspausdinti iliustraciją iš Ulriko Richentalio kronikos, o Jūs jau susiradote ir pačią kroniką.

Šiais moderniais laikais yra daug galimybių gauti reikiamą informaciją, rečiausia knygą ar metrašį net neišėjus iš namų. Buvau užsisakiusi U. Richentalio kronikos faksimilę, leista jau mūsų laikais per bibliotekų tinklą. Nesisekė, ilgainiai teko laukti. Tad nutariau išbandyti interneto galimybes. Užteko poros savaitgalio vakarų ir XV a. metraščių radau Kongreso bibliotekoje Vašingtone. 1483 m. Ulriko Richentalio kronikoje radau Vytauto herbą, naudotą Konstanco bažnytiniame suvažiavime 1415–1419 metais. Iš tikrųjų toje kronikoje yra trys su dominantiomis herbais. Vienas priskiriamas Jogailai, kiti du – Vytautui. Kitomis lietuviškomis subtilybėmis kronikoje kol kas nesidomėjau, bet Lietuvos istorijai įdomių faktų turėtų būti ir daugiau. Domino tik lietuviškas herbas, apie kurį užsiminė prof. Alfredas Bumblauskas išleistoje Lietuvos istorijoje.

Richentalio kronikoje pavaizduotas raitelis joja ant balto žirgo į kairę pusę, virš galvos iškėlęs plačiabriaunį lenktą kalaviją. Raitelis su mėlynu apsiaustu, jo rankoje baltas skydas su raudonu dvigubuoju kryžiumi. Taip p yra užrašas, kad šis herbas priklauso didžiajam Lietuvos kunigaikščiui Aleksandrui Vytautui. Kaip minėjau, yra ir antras Vytautui priskirtinas herbas, tačiau jame Vytis vaizduojamas kitaip. Čia raitelis taip pat joja į kairę pusę, jo ranka pakelta, apsiaustas – raudona mantija. Šis raitelis neturi nei skydo, nei kalavijo. Nėra ir jokių kitų ženklų.

Jogailos herbas kitoks: baltame skyde – baltas raitelis ant balto žirgo, virš galvos iškėlęs kalaviją. Raitelis be skydo. Taip pat yra užrašas, kad šis herbas priklauso karaliui Vladislavui.

Įdomesnė naujiena susijusi su Vytauto palaikams skirtuoju brokatu, kurį Lietuvai 1930 m. padovanojo Čekoslovakijos vyriausybė. (Šio karališkojo audeklo nuotrauką spausdinome 5-oje pokalbio dalyje „Mokslo Lietuvos“ Nr. 9 – G. Z. pastaba). Gaila, kad rengdami spaudai 5-ąją pokalbio dalį negalėjome skaitytojams parodyti unikalaus audinio, naudoto Čekijoje karalių kars-tams kloti. Ieškant išsamesnės informacijos apie tai, kad Vytautas buvo išrinktas čekų

Kongreso bibliotekoje Vašingtone (JAV) saugomoje Ulriko Richentalio kronikoje 1483 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto herbas

karaliumi, vienoje publikacijoje pastebėjau čekų karaliaus Pršemislo Otakaro II (1233–1278 m.) palaikams uždengti skirtą audinį, rastą atidarius jo karstą. Ši iliustracija patraukė mano dėmesį. Audinio piešinio motyvas panašus į Čekoslovakijos vyriausybės 1930 m. padovanotame specialiai Vytauto palaikams perlaidoti skirtame brokate. Matyti, kad čekai Vytautui parodė didžiausią pagarbą – kaip ir savo karaliams.

Istoriją pamėgsime tik ją žinodami

Išties šia žinia pamaloninsite širdį ne vienam lietuviui. Visi esame vienas su kitu susiję, kaip tas slibinas su dvigubuoju kryžiumi. Mūsų žmonėms būtina diegti savigarbos, orumo, pasitikėjimo savimi, savąja tauta ir valstybe jausmą, o tam reikia stipraus kultūros pamato, gilaus savo praeities supratimo. Manau, ir šis pokalbis būtintai nukreiptas. Būtų gerai, jei taip būsimė suprasti.

Manau, istorijai svarbi kiekviena atrasta ar pastebėta smulkmena. Apmaudu, kad mūsų tyrinėtojai nesistengia jų paviešinti. Tai svarbu, visuomenę tokie faktai jaudina, kelia savigarbos, pasitikėjimo jausmą, skatina mylėti savo krašto praeitį, jo istoriją. Tačiau šiandien istorikai, menotyrininkai ir kiti tyrinėtojai labai uždari, tautai svarbiomis temomis diskutuoja tik tarpusavyje. Istorijos vadovėliai rašomi sausai, be meilės savajam kraštui – jie skirti ne tiek visuomenei, kiek specialistams.

Čekijos karaliaus Pršemislo Otakaro II (1233–1278 m.) karste rasto audinio fragmentas. XIII a. Čekija

Toje pačioje kronikoje antrasis Vytautui priskiriamas herbas

Nereikėtų stebėtis, kad taip parašyta mūsų valstybės istorija žmonių nedomina, jos niekas neskaito. Paskui dejuojame, kad lietuviai menkai tautiškai nusiteikę, mažai susipratę, nežino ir nemėgsta istorijos.

Kad ir istorija su dvigubuoju kryžiumi. Juk mums svarbu suvokti, koks tai simbolis, kokia jo kilmė ir prasmė. Daugelis žmonių tuo domisi, tačiau beveik nėra jokios informacijos. Galbūt ne tiek svarbu sužinoti, iš kur dvigubasis kryžius mus pasiekė – iš Vengrijos ar Jeruzalės, – svarbu, kad lietuviai suvoktų ir žinotų to simbolio prasmę, didžiutęsi savo tautos simboliais, valstybės praeitimi, iš jos semtęsi jėgų ir gerų jausmų.

Ne nuo Gugenheimo reikia pradėti

Esate LDK valdovų rūmų paramos fondo valdybos narė. Kaip šią savo veiklą vertinate?

Šiame komitete mano pareigos ir nuopelnai kuklūs, tačiau nuo pat pradžių esu Valdovų rūmų atstatymo šalininkė. Manau, daug svarbiau, kad Lietuvoje būtų atkurti Valdovų rūmai nei pastatytas naujas Gugenheimo muziejus. Ne nuo Gugenheimo reikia pradėti Lietuvai. Vis dar nepastatyta Lietuvos nacionalinė dailės galerija, nesugebame eksponuoti puikių Lietuvos dailininkų darbų, o susirūpinome pasaulinės dailės kelių tiesimu į Lietuvą. Vis pradėdame ir niekaip nesugebame baigti. Gal tai mūsų tautos bruožas: pradėti, bet nebaigti? Stovi aplėisti ir griūvantys unikaliausi senosios paveldo statiniai, gyvieji mūsų istorijos liudininkai, o mes griebiamės vis naujų atsiktinių statinių. Kaip atsisakyti, jei siūlo... Viskam turi būti savas laikas, tačiau pradėtus darbus reikia baigti, tik tada darytis naujų.

Kol kas svarbu sutelkti dėmesį į mūsų pačių istoriją ir kultūrinį paveldą, tautos istoriją pristatyti ne tik mums, bet ir pasauliui. Vertėtų pasirūpinti, kad į atstatomus Valdovų rūmus sugrįžtų po visą pasaulį išgrobstyta Lietuvos istorinis paveldas ar bent jau jo dalis, kad čia patektų dar netyrinėta istorinė medžiaga, kurią iš atskirų nuotrupų ar šukių turime surinkti, kad vėliau kam nors nekiltų noras pasakyti, jog visa mūsų istorija ubagiška...

Esate daugiau tyrinėtoja iš pašau-

kimo, visuomenininkė. Jums už šį triušą niekas nemoka. Įdomu, ar bent pagiria?

Kad ir kaip ten būtų, darbas Kauno M. K. Čiurlionio dailės muziejuje davė gerus pamatus, patyrimo ir žinių. Buvome mokomi ieškoti reikiamos informacijos ne tik savo temai, bet ir kolegų nepamiršti, jei ką pastebėtume. Kai dirbau muziejuje, mokėjome dalintis informacija, padėdavome vieni kitiems. Šio to pramokau, kai kada pasisekdavo prakalbinti ne vien eksponatus, bet ir istorijos faktus. Dirbdama Numizmatikos skyriuje radau daugybę istorijos lobių (ypač senųjų monetų srityje), kurie mūsų garsiausių istorikų jau buvo paskelbti dingusiais, neišlikusiais. Su tais primirštais lobiais nutinka įdomių dalykų, jie kartais pasislepia už kitų ne mažiau svarbių vertybių.

O dėl tyrinėjimo visuomeniniais pagrindais pasakysiu tik tiek, kad sunkiausi darbai tenka visuomenininkams: jie atlieka tai, ko negali ar nesugeba padaryti minkštose kėdėse užsilūliavę valdžios žmonės. Smagu ką nors organizuoti, ypač žinant, kad atsiras bendraminčių ir geranoriškų talkininkų. Jei JAV nebūtų buvę tokių lietuvių visuomenininkų kaip B. Kviklys, J. Kapočius – neturėtume nei Mūsų Lietuvos, nei bostoniškos enciklopedijos, nebūtų kitų leidinių, daug svarbių darbų nebūtų padaryta. Be visuomenininkų atliktų darbų Lietuvai būtų daug sunkiau pakilti iš sovietijos...

Žinoma, liūdniausia, kad „už prarastas akis“ tikrai niekas neatlygins... Jei kalbėtume rimtai, darau tai ne dėl kokio nors atlyginimo ar pagyrimo, o dėl to, kad įdomu. Kas supranta, paskatina, pagiria, padeda. Tačiau dirbti visuomeniniais pagrindais gerokai sunkiau. Nėra užnugario. Nelabai gali tikėtis pagalbos ar patarimo, net ir mažiausios

Vladislavo (Jogailos) herbas U. Richentalio kronikoje 1483 m.

finansinės paramos. Gera tik, kad laiko niekas neriboja, nesudarinėja planų ir viršininkai minučių neskaičiuoja. Knygoms, informacijos rinkimui, kompiuteriui, bibliotekai skiri laiko tiek, kiek nori ar gali.

Visuomenininkams Lietuvoje ne pyragai

Pastebėjau, kad Lietuvoje į visuomenininką tyrinėtoją suformuo-

tas nepatikus požiūris. Ko gero, tai sovietinio palikimo dalis. „A, tu čia savamokslė, iš kur gali išmanyti...“ Buvau net paklausta, kas man leido tuos klausimus tyrinėti? Kai kas stebisi, kam iš viso tai darau, vis tiek niekam neįdomu, niekam ty istorijų nereikia... Netgi gavau priekaištų, kad bandau perrašyti istoriją.

Septynerius metus teko įrodinėti, kad Slibino ordinas iš tikrųjų buvo. Dabar ta pati bėda ir su Šv. Jurgio ordinu. Nors pateikiu Europos muziejų ištyrinėtą medžiagą, išleistas katalogus, nurodau šaltinius, pristatau ir remiuosi pasaulyje pripažintų mokslininkų darbais ir knygomis, tačiau Lietuvoje į visa tai žvelgiama kaip į pasakas. Girdi, duok įrodymų.

Todėl ilgokai galvojau, ar turiu teisę šiuo metu neatstovaudama jokiai mokslo ar kultūros įstaigai, su savarankiškai surinkta medžiaga apie dvigubąjį kryžių dalyvauti XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume. Nuoširdus ačiū dr. Stasiui Bačkaičiui, kuris ne tik padarė, bet padėjo ir patarė. Daug žmonių pagelbėjo. Mano miestelio bibliotekininkė, visai nepažįstama moteris amerikietė, pamokė Power Point programa parengti vaizdo medžiagą Simpoziumui.

Ačiū Mokslo Lietuvai, kuri mano medžiagai Simpoziume vienintelė iš visų leidinių parodė susidomėjimą. Man tai savotiška kompensacija už ne visai pavykusį pranešimo pristatymą Simpoziumo sekcijoje. Įsigijau modernią programą, tačiau senesnė aparatūra tiesiog jos nepriėmė. Teko klausytojams išdalyti lapus su iliustracijomis, bijau, kad ne visi galėjo pamatyti, kas svarbiausia, nes ir laikas buvo ribotas. Tačiau gavau gerą pamoką, dabar galiu ir kitus perspėti. Važiuodami į tokius renginius būtinai pasitikrinkite ir suderinkite savo kompiuterines programas su rengėjais, kad Jums nenuitiktų taip, kaip nutiko mūsų Istorijos sekcijos pranešėjams. O susidomėjimas paskaita, atrodo, buvo, nes daugiau nei pusė per rankas paleistų lapų su iliustracijomis taip ir nesugrįžo...

Per „Mokslo Lietuvos“ publikacijas visi besidomintieji galės su Jūsų tyrinėjimais susipažinti, pamatys ir nemažą dalį iliustracijų, kurių nepavyko pademonstruoti Simpoziumo dalyviams.

Simpoziumui galėjau parodyti tik labai menką dalį surinktos medžiagos. Labai daug liko neparodyta, daug ir nepasakyta. Taip pat ir šis pokalbis, užsitęsęs net keliuose Mokslo Lietuvos numeriuose, neapėmė visos turimos informacijos. Dar daug specifinių detalių neatskleista. Iš tikrųjų tai pirmas toks platus šios medžiagos pristatymas mokslinėje erdvėje. Tikiuosi, bent iš dalies pavyko atskleisti kai kurių mūsų istorijai svarbių simbolių esmę, prasmę bei jų svarbą mūsų tautos tradicijoms. Įdomu būtų išgirsti nuomonę, pastabų, komentarų ar kokių papildymų.

Tūnoma savo pačius susikurtoje uždaroje erdvėje, o blogiausia, kad mums joje šilta, patogiu ir nieko nesinori keisti. Mums gerai taip, kaip yra, kaip nuo seno buvo. Keisti savo mąstymą – įprastas ligi šiol gyvavusias tiesas, vadinasi, keistis patiems, o tą daryti sunkiausia.

Manau, tai yra visų mažų tautų

bėda – uždarmumas, nenoras, o gal nemokėjimas atsiverti pasauliui. Esame įpratę į pasaulį žvelgti pro aukštos tvoros mažytį plyšelį. Jokių pastangų nededame, kad pasilypėtume aukščiau, tada ir tvorą nebūtų sunku perlipti.

Todėl ir atsiduriame nuolatiniame autsaiderių vaidmenyje: turėjome Mindaugo Lietuvos karalystę – kur ji pradingo? Kas atėmė iš Lietuvos tarptautinį karalystės pripažinimą, kur dingo karaliaus Mindaugo karūna ir kitos valstybės regalijos? Kokios istorinės smegduobės visa tai prarijo, ką su tokiomis pastangomis kūrė, statė ir gynė mūsų senieji valdovai? Tegul bus retoriniai klausimai apmąstymams.

Kas būtume be tradicijų

Kad ir kaip būtų, tas dvigubasis kryžius netuščioje vietoje atsirado ir ne į tuščią vietą Lietuvoje atklydo. Jei-gu atėjo, prigijo, tapo reikšmingu valdovų dinastiniu ar religiniu ženklu, valstybingumo simboliu, tai pasididžiavimo vertas dalykas. Ir šis krikščioniškosios civilizacijos žymuo mus sieja su kone visomis Europos tautomis ir valstybėmis. Argi ne puikus

tradicijų ir tikėjimo svarbą tautos gyvenimui. Buvau jaunutė studentė, kuriai tradicijos ir tikėjimas ne daug terūpėjo. Vėliau toji žodžių prasmė įgijo didžios išminties vertę: nebus tradicijų, tikėjimo, prisiminimų, neliks ir mus siejančios, vienijančios jėgos, prasidės tautos degradavimas. Didžiulį įspūdį paliko jau Amerikoje gyvenant matytas filmas *Smuikininkas ant stogo* (Fiddler on the Roof). Tai miuziklas apie žydų gyvenimą ir tradicijas Rusijos imperijoje. Puikus filmas muzikos ir filosofiniu požiūriu. Tradicijos, tradicijos – pagrindinis filmo motyvas šiandien atsikartoja jau kitame laike ir kitoje terpėje. Ne tik žydų tautai, bet ir lietuviams svarbios tradicijos – šeimos, istorijos, tautos ir valstybės.

Na, o dvigubasis kryžius, kaip matėme ir jautėme (bent taip tikiuosi) iš mūsų pokalbio, paženklino daugelio tautų kelią, tačiau šiandien tik trys Europos valstybės: Lietuva, Vengrija ir Slovakija – gali didžiutis turėdamos tą garbingą simbolį savo valstybės herbuose. Dvigubasis kryžius yra tas simbolis, kuris per tradicijas mus sujungia su

Istoriko Broniaus Dundulio 100-osios gimimo metinės Kupiškėje

Kupiškio kultūros centre minint prof. Broniaus Dundulio 100-ąsias gimimo metines: iš dešinės Romas Batūra, Eugenijus Manelis, Ieva Šenavičienė, Daiva Senulienė, Prancūzijos ambasadorius Lietuvoje François Laumonier, vertėja Marija Nijolė Nenortienė, Algirdas Matulevičius, Rimantas Jocius, Aušra Jonušytė, Juozas Skirius ir Donatas Jurgaitis

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Atkelta iš 8 p.

Žavi jaunojo B. Dundulio visuomeniškumas

Dabartinis Prancūzijos ambasadorius Lietuvoje François Laumonier gilindamasis į B. Dundulio biografiją ir susipažinęs su jo darbais bei veikla įsitikino, kad nuo jaunystės jis buvo labai aktyvus ne tik mokslinėje, bet ir visuomeninėje veikloje. Ambasadorių labai sujaukino tai, kad B. Dundulis išitraukė į kovą prieš alkoholizmą, labai aktyviai dalyvavo abstinentų draugijos veikloje.

Savo ruožtu priminsime, kad studijuodamas istoriją Vytauto Didžiojo universitete Teologijos ir filosofijos fakultete Filosofijos skyriuje 1930 m. B. Dundulis atstovavo studentams ateitininkams (su studentu Jonu Baranausku) Rygos universitete abstinentų šventėje, o 1931 m. dalyvavo (su kolega Stasiu Rudžiu) Baltijos ir Skandinavijos studentų abstinentų konferencijoje Helsinkyje.

Štai tas pilietiškas, aktyvus visuomeninis gyvenimas ir žavi Prancūzijos ambasadorių, nes tai aki-vaizdas patvirtinimas, kad jaunas žmogus gyveno savo krašto reikalais. Nepriklausomos Lietuvos idėja Broniaus Dundulis alsavo ir laikais, kai bet koks nepriklausomybės deklaravimas grėsė skaudžiausiais padariniais. Jausdamasis Lietuvos draugu Prancūzijos ambasadorius ir atvyko į Kupiškį, kur galėjo pagerbti Prancūzijos bičiulio prof. Broniaus Dundulio šimtmetį.

Padėjęs atskleisti protėvių europietišumą

Dr. Aldona Vasiliauskienė perskaitė Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generalinės sekretorės Astos Dirmaitės, turėjusios išvykti į Prancūziją, tad negalėjusios dalyvauti B. Dundulio šimtmečiui skirtame renginyje, sveikinimą. Jame rašoma:

„Kaip atspindys atminties apie drąsų, kantrų, atkaklų bei ryžtingą mokslinį domėjimąsi praeitimi, užfiksuotoje įvairiuose amžininkų atsiminimuose ar kituose istorijos šaltiniuose, nacionaliniu ir tarptautiniu mastu pripažįstama istorijos

reikšmė pasaulio kultūrai, švietimui, žinių visuomenės darniam vystymuisi bei kultūrų dialogui. Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija UNESCO pasauliniu lygiu siekia atkreipti dėmesį į tuos, kurie tarptautinei bendruomenei paliko savo kilnias idėjas, įgyvendintus siekius ar mokslinių tyrinėjimų rezultatus. Švenčiant Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmetį prisimintinas profesoriaus Broniaus Dundulio, kurio šimtąsias gimimo metines minime, svarus mokslinis, istorinis indėlis. Mokslininko asmenybė, spinduliuojanti nuoširdumu ir profesinės patirties bei erudicijos darna buvo tiltas tarp Lietuvos ir Europos valstybių, padėjęs atskleisti protėvių europietišumą, mūsų valstybės vaidmenį pasaulio įvykių sukuriuose bei paraginęs į Lietuvos ir pasaulio istorinius įvykius pažvelgti apolitiškai, eliminuojant gyvenamosios epochos primestą dvasią. Man didelė garbė Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos vardu pasidžiaugti, kad šiandien nors ir kukliai prisidedame prie Europos istoriografijos mokslui nusipelnusio profesoriaus Broniaus Dundulio atminimo įamžinimo, neleisdami užmiršti ir laiko dulkėmis išbarstyti mokslininko surinkto istorijos lobyno.“

Glausčiau ir geriau sunku būtų pasakyti.

Reformų sumaištyje

Šiaulių universiteto prorektorius prof. Donatas Jurgaitis savo universiteto bendruomenės vardu kupiškėnams dėkojo, kad nepamiršta savo įžymių žmonių, linkėjo tęsti šią tradiciją, puoselėti kultūrą, meną ir kitus tautai svarbius dalykus. Atvežė ir dovanų: tik ką iš spaustuvės gautą tritomį *Sibiro Alma mater. Post scriptum*. Šiuose tomuose įdėta apie 300 autorių iš visų Lietuvos vietų ir užsienio, kurie mokslus baigė tretyje, atsiminimai, straipsniai ir t. t. Trečiąjį tomą, pasak D. Jurgaičio, tiktų vadinti *Paminklas Mokytojui*. Jame taip pat spausdinami moksliniai ir kitokie tyrimo dalykai. Štai tokį tritomį be didelio triukšmo išleido Lietuvos vardo istorijoje paminėjimo tūkstantmečiui Šiaulių universitetas, Genocido ir rezistencijos tyrimų centras

bei Politinių kalinių ir tremtinių bendrija.

Jau dabar pasigirsta raginimų vien šiuo tritomiu neapsiriboti, tęsti pradėtą darbą, bet ar jis bus tęsiamas šioje krizės ir reformų sumaištyje sunku pasakyti. Ar sulauksime laikų, kai su žodžiu *reforma* siesime darbų gausinimą, o ne glaudinimą, žmonių aktyvumo ir kūrybingumo didinimą, o ne nuolatinę baimę, kad tavo tyrinėjimai ir kiti darbai nelabai reikalingi, gal visai nebūtini, tad ir be jų puikiausiai būtų galima apsieiti. Ar ne panašiai liūdnom atminties laikais buvo vertinami Broniaus Dundulio ir daugelio kitų Lietuvos istorikų darbai, nes pati jų tyrinėjimų sritis buvo „neaktuali“ – Lietuva ir Napoleonas, kažkokios LDK, seniai nugrimzdusios į nebūtį, tyrinėjimai. Prioritetai buvo skiriamai klasių kovos, socialistinės revoliucijos Lietuvoje, kolūkių organizavimo ir komjaunuoliškų iniciatyvų tyrinėjimui. Didžiojo XX a. mito kūrimo laikai baigėsi, bet ar neprasidės kitos mitologijos kūrimas?

Tos pačios dainos

Konferencijos sveikinimo dalį baigė Salamiesčio pagrindinės mokyklos folkloro ansamblio *Vijūnytė* pasirodymas. Netoli nuo Salamiesčio, Gyvakarų kaime, Paulinos Pukytės ir Jono Dundulio šeimoje gimė pirmagimis sūnus (du pirmieji sūnūs mirė maži), pakrikštytas Broniumi. Būsimasis profesorius mokėsi (1916–1920 m.) Gyvakarų kaimo pradžios mokykloje, vėliau Kupiškio progimnazijoje (1920–1924 m.), paskui – Telšių gimnazijoje (1924–1928 m.; nuo 1925 m. – Telšių vyskupo M. Valančiaus gimnazija). Jau pradėjęs studijuoti istoriją Lietuvos universitete nepamiršo gimtojo Gyvakarų kaimo, surašė jo vietovardžius – laukų, pievų, kelių ir kitus pavadinimus. Tai buvo Broniaus Dundulio, tuo metu dar studento, pirmieji žingsniai renkantis istorinį mokslinių tyrinėjimų kelią. O jo šimtmečiui skirtą renginį metu ansamblio *Vijūnytė* atlikėjai priminė savo krašto dainas, kurias tikriausiai buvo girdėjęs ir profesorius Broniaus Dundulis.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Dvigubasis kryžius Lietuvos pašto ženkluose

jausmas? Lietuva ne kultūros paribys, ne pakraštys, kaip kartais prastai nevisavertystės kompleksą varantys kai kurių postmodernistų išvedžiojimai.

Jau nekalbant apie tai, kad tą nevisavertystės kompleksą tautai visais laikais bandė diegti ne visada geranoriški mūsų kaimynai. Dabar jau plakamės ir menkinamės patys. Vargšė mūsų istorija – šiandien verčia skriaudžiama ne svetimųjų, o savų istorikų. Baigiame prarasti ir paskutines gerąsias Lietuvos istorijos tradicijas.

Prisimenu, Kaune, M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, skyriaus vedėja buvo Smetonos laikų inteligentė, istorikė, egiptologė Ieva Aleksienė. Kartą ji paklausė apie

labai tolima praeitimi. Atėjęs į mūsų ir kitų valstybių istoriją dar iš antikinių senosios Romos laikų, šis simbolis tapo didele pasaulio tautų, kultūrinio, istorinio, dvasinio, religinio ir moralinio lobyno vertebe, leidžiančia geriau suvokti mus supančių reiškinių, simbolių esmę ir prasmę. Klausėte, kas sieja slobiną ir dvigubą kryžį? Sakyčiau – tikėjimas ir su juo mus pasiekusios ir mūsų istoriją praturtinusios tradicijos.

Dėkoju už pokalbį. Leiskite palinkėti Jums jėgų, kaunantis su abejingumu, nenoru gilintis į įdomiausius mūsų praeities istorijos ir dabarties reiškinius.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Media Support Foundation

Mokslu Lietuva 2009 m. vykdo Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo remiamą projektą Mokslui. Kultūrai ir visuomenei.

I. FIZINIŲ, BIOMEDICINOS IR
TECHNOLOGIJOS MOKSLŲ SRITYSE

1. Geodezijos ir kadastro katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (3 vietas);

2. Kelių katedra

- docento (1 vieta);

3. Šildymo ir vėdinimo katedra

- docento (1 vieta);

4. Elektroninių sistemų katedra

- profesoriaus (2 vietas),
- docento (2 vietas),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

5. Elektrotechnikos katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

6. Kompiuterių inžinerijos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (2 vietas);

7. Telekomunikacijų inžinerijos
katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta);

8. Chemijos ir bioinžinerijos katedra

- profesoriaus (0,25 etato 1 vieta),
- docento (2 vietas);

9. Grafinių sistemų katedra

- docento (1 vieta);

10. Inžinerinės grafikos katedra

- docento (2 vietas),
- lektoriaus (1 vieta);

11. Informacinių sistemų katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- lektoriaus (2 vietas);

12. Informacinių technologijų katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (3 vietas),
- lektoriaus (2 vietas);

13. Matematinio modeliavimo katedra

- docento (3 vietas);

14. Matematinės statistikos katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (1 vieta),
- vyresniojo mokslo darbuotojo
(0,5 etato 1 vieta);

15. Medžiagų atsparumo katedra

- profesoriaus (2 vietas),
- docento (1 vieta);

16. Teorinės mechanikos katedra

- docento (1 vieta),
- asistento (1 vieta);

17. Architektūros inžinerijos katedra

- asistento (1 vieta);

18. Darbo ir gaisrinės saugos katedra

- docento (1 vieta);

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

skelbia konkursą šioms pareigybėms užimti:

19. Gelžbetoninių ir mūrinių
konstrukcijų katedra

- docento (2 vietas),
- asistento (1 vieta);

20. Geotechnikos katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

21. Statybos ekonomikos ir
nekilnojamo turto vadybos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta);

22. Statybinės mechanikos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (1 vieta),
- asistento (0,5 etato 1 vieta);

23. Statybinių medžiagų katedra

- profesoriaus (1 vieta);

24. Statybos technologijos ir
vadybos katedra

- docento (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta);

25. Geležinkelių transporto katedra

- docento (0,25 etato 1 vieta);

26. Transporto vadybos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (2 vietas);

27. Aviacijos technologijų katedra

- lektoriaus (0,5 etato 2 vietas);

28. Aplinkos apsaugos institutas

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta),
- mokslo darbuotojo (1 vieta);

29. Stipriųjų magnetinių laukų
laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

30. Skaitinio modeliavimo mokslo
laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta),
- mokslo darbuotojo (1 vieta);

31. Branduolinės hidrofizikos mokslo
laboratorija

- mokslo darbuotojo (1 vieta);

32. Suvirinimo ir medžiagotyros
problemų institutas

- jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

33. Statybos technologijos ir vadybos
mokslo laboratorija

- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta),
- vyresniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

II. HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ
MOKSLŲ SRITYSE

34. Architektūros katedra

- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (2 vietas);

35. Architektūros pagrindų ir teorijos
katedra

- docento (2 vietas);

36. Pastatų konstrukcijų katedra

- docento (1 vieta);

37. Urbanistikos katedra

- docento (0,5 etato 1 vieta);

38. Finansų inžinerijos katedra

- docento (0,75 etato 1 vieta),
- docento (0,25 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

39. Įmonių ekonomikos ir vadybos
katedra

- docento (1 vieta),
- asistento (1 vieta);

40. Socialinės ekonomikos ir vadybos
katedra

- docento (2 vietas);

41. Tarptautinės ekonomikos ir
vadybos katedra

- docento (1 vieta);

42. Teisės katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- docento (0,5 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

43. Verslo technologijų katedra

- docento (1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

44. Filosofijos ir politologijos katedra

- profesoriaus (1 vieta),
- profesoriaus (0,5 etato 1 vieta),
- docento (1 vieta),
- docento (0,75 etato 1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta),
- jaunesniojo mokslo darbuotojo (1 vieta);

45. Kūno kultūros katedra

- docento (1 vieta),
- lektoriaus (1 vieta);

46. Užsienio kalbų katedra

- lektoriaus (4 vietas),
- asistento (5 vietas);

Smulkesnė informacija pateikta Vilniaus Gedimino technikos universiteto tinklalapyje adresu www.vgtu.lt

Dokumentai priimami nuo 2009-05-05 iki 2009-06-15 Personalo direkcijoje, Saulėtekio al. 11 (Saulėtekio rūmai, centrinis korpusas, 501 kab.), tel. 274 5009.

Rektorius

VU ir Biotechnologijos instituto mokslininkų straipsnis – prestižiniame mokslo leidinyje

Nature Chemical Biology tinklalapyje skelbiamas Lietuvos mokslininkų grupės straipsnis *Citozino-5-metiltransferazės prijungia aldehidus prie DNR*.

NATURE Publishing Group leidžia visame pasaulyje žinomus pagrindinius mokslinius žurnalus, skirtus medicinos, gamtos, chemijos, fizikos, technikos temoms.

Tai išskirtinės reikšmės prestižiniai mokslo žurnalai, kuriuose nedažnai pasirodo Lietuvos mokslininkų darbai.

Visi penki šio straipsnio autoriai – Lietuvos mokslininkai, Biotechnologijos instituto ir Vilniaus universiteto darbuotojai. Tarp jų – Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto Biochemijos ir biofizikos katedros profesorius ir Biotechnologijos instituto laboratorijos vadovas Saulius Klimašauskas ir Chemijos fakulteto lektorius Viktoras Masevičius. Neatsitiktinai biochemija Lietuvoje – viena iš pirmaujančių mokslo krypčių. Tyrimus finansavo Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas bei Švietimo ir mokslo ministerija.

DNR bazių metilinimas ir demetilinimas yra kertinis epigenetinis veiksnys, reguliuojantis genų raišką žinduolių ląstelėse, o metilinimo defektai susiję su daugeliu žmogaus ligų, įskaitant vėžį, diabetą ir psichines ligas. Šiame darbe pirmą kartą parodyta, kad citozino metiltransferazės gali katalizuoti ir kryptingą alifatinių aldehidų prijungimą prie DNR. Šios netipiškos fermentinės reakcijos, kuriose dalyvauja į kofaktorių nepanašios molekulės, atveria naujus kelius kryptingam DNR cheminių darinių gavimui (pastarieji gali būti naudojami epigenetinių tyrimų ar medicinos diagnostikos tikslais ir kuriant naujas molekulinės priemonės bionanotechnologijoms) ir suteikia naujų fundamentinių žinių apie DNR metilinimo ir demetilinimo būdus. Šiuo metu DNR demetilinimo mechanizmas yra karštų mokslinių debatų ir ieškojimų objektas.

Nijolė Bulotaitė
VU Informacijos ir ryšių su visuomene
skyrė atstovė

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Stilistės Kristina Sakalauskiene, Laura Bočiarovienė

Dizaineris Mindaugas Galkus

Vadybos asistentė Eglė Kulikauskaitė

Patarėjai: Stasys Goberis, Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplius.lt/mokslas-lietuva/>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslas Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplius.lt/mokslas-lietuva/> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslas Lietuva“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 550 egz.